

TUKIYHTEISÖTOIMINTA OSALLISUUDEN MAHDOLLISTAJANA

Jäsenten kokemuksia osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä Alvi ry:n
Laturin Tukiyhteisössä

Niina Aitero ja Taru Majanen
Opinnäytetyö, Syksy 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Aitero, Niina & Majanen, Taru. Tukiyhteisötoiminta osallisuuden mahdollistajana. Jäsenten kokemuksia osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisössä. Diak Etelä, Helsinki, syksy 2012, 60 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata, millaisia ovat Laturin Tukiyhteisön jäsenten kokemukset osallisuudesta tukiyhteisössä sekä miten jäsenet kokivat tukiyhteisöön kuulumisen voivan edistää henkilökohtaista osallisuuttaan. Lähtökohtana olivat Laturin Tukiyhteisön toiminnan kehittämistarpeet ja tavoitteena oli, että tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää toiminnan kehittämisessä ja arvioinnissa. Tukiyhteisön toiminta on suunnattu syrjäytymisuhan alla oleville tai marginaalissa eläville aikuisille. Keskeistä tutkimuksessa oli nostaa esiin tukiyhteisön jäsenten omaa kokemusasiatuntijuutta sekä hiljaista tietoa, joka marginaalissa elävien henkilöiden kohdalla jää usein kuulematta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineiston muodostivat Laturin Tukiyhteisön jäsenten haastattelut. Haastateltavina oli seitsemän tukiyhteisön jäsentä, iältään 35–58-vuotiaita. Aineistonkeruumenetelmänä oli teema-haastattelu. Aineiston analyysi toteutettiin teemoittelemalla.

Tutkimuksen perusteella ilmeni, että syrjäytymisuhan alaisille tai marginaalissa eläville Laturin Tukiyhteisön jäsenille osallisuuden kokemukset liittyvät yhdessä tekemiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja vertaisuuteen. Henkilökohtainen osallisuus näyttäytyi tutkimuksen perusteella elämänhallintana ja yhteisössä vaikuttamisena. Tukiyhteisö osoittautui tutkimuksen perusteella hyvin merkitykselliseksi ja kiinteäksi osaksi haastateltavien elämää.

E erityisen tärkeitä osallisuuden kokemusten kannalta olivat tutkimuksen perusteella Laturin Tukiyhteisön mahdollistamat sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus. Tukiyhteisö tarjosi jäsenille erittäin tärkeitä mahdollisuuksia ihmissuhteisiin ja niiden ylläpitämiseen. Sosiaalisissa suhteissa oli merkittävää henkilökunnan ja jäsenten tasavertaisuus.

Tutkimuksessa ilmeni, että Laturin Tukiyhteisön toimintaan osallistuminen kannusti jäseniä vastuunottoon omasta elämästään ja hyvinvoinnistaan. Keskeistä oli, että yhteisössä tarjotaan vaikuttamismahdollisuuksia ja niihin tarttumiseen rohkaistaan, vaikkeivät kaikki välttämättä aktiivisesti pyri vaikuttamiseen. Päätöksenteon demokraattisuus koettiin tukiyhteisössä tärkeäksi.

Tukiyhteisöä tarvitsevilla ei ollut tutkimuksen perusteella mahdollisuuksia tai halua kuulua valtavirran tai yhteiskunnan kannalta normaalina pidettyihin yhteisöihin. Tällöin korostui mahdollisuus tuntea itsensä hyödylliseksi ja tarpeelliseksi tukiyhteisön toiminnassa. Tukiyhteisölle annettiin hyvin voimakkaita merkityksiä, sitä kuvailtiin elintärkeäksi ja itsenäisen selviytymisen kannalta välttämättömäksi.

Asiasanat: ehkäisevä mielenterveystyö, osallisuus, syrjäytyminen, marginaaliryhmät, yhteisöllisyys, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Aitero, Niina and Majanen, Taru

Support group enabling inclusion. Members' experiences of inclusion and communality in Alvi Association's support group Laturi.

60 p., 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to collect information on the members' experiences of inclusion in Alvi Association's support group Laturi and to study how the membership in the support group could advance personal inclusion. In view of further development of the group the objective was to make use of the research results for appraising and improving the activities. The support group's activities are directed for adults already marginalized or under the threat of social exclusion. A central theme in the research was to emphasize the members' own expertise through their experiences and to bring out tacit knowledge.

The study was carried out as a qualitative study based on the interviews with the members of support group Laturi. Seven members aged 35 to 58 years were interviewed. The data was collected through theme interviews and analyzed thematically.

A major finding in the research is that the experiences of inclusion are related to functioning together, to social interaction and to peer support. The research indicates that members experienced personal inclusion as responsibility for their own lives and welfare. In conclusion, the support group is an integral and vital part of the members' lives.

Key words: mental health promotion, inclusion, communality, qualitative research

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 MIELENTERVEYDEN EDISTÄMINEN	9
2.1 Mielenterveyden edistäminen käsitteenä.....	9
2.2 Järjestöjen toiminta mielenterveyden edistämistyössä.....	10
3 OSALLISUUS	13
3.1 Osallisuus käsitteenä.....	13
3.2 Syrjäytyminen ja marginaalisuus	14
3.3 Asiakaslähtöisyys ja kansalaisuus osallisuuden ulottuvuuksina	16
4 YHTEISÖLLISYYS.....	20
4.1 Yhteisöihin kuuluminen ja sen merkityksellisyys	20
4.2 Yhteisötyön näkökulmia.....	21
5 LATORIN TUKIYHTEISÖ.....	23
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	26
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	27
7.1. Kvalitatiivinen tutkimus	27
7.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	28
7.3 Aineiston analyysi.....	29
7.4 Opinnäytetyöprosessin kuvaus.....	31
9 TUTKIMUSTULOKSET	33
9.1 Kokemukset osallisuudesta tukiyhteisössä.....	33
9.1.1 Yhdessä tekeminen	33
9.1.2 Sosiaalinen vuorovaikutus	35
9.1.3 Vertaisuus.....	38
9.2 Henkilökohtainen osallisuus	39
9.2.1 Elämänhallinta	39
9.2.2 Tukiyhteisössä vaikuttaminen	41
9.3 Latorin Tukiyhteisö osana haastateltavien elämää.....	42

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	44
10.1 Tutkimuksen johtopäätökset.....	44
10.2 Kehittämisehdotukset	49
10.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	50
10.4 Ammatillinen kasvu opinnäytetyöprosessin aikana	52

LIITE 1: Teemahaastattelurunko

LIITE 2: Haastattelun suostumuslomake

.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aihe on Tukiyhdistötoiminta osallisuuden mahdollistajana. Jäsenten kokemuksia osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä Alvi ry:n Laturin Tukiyhdistössä. Tutkimuksen lähtökohtana ovat Alvi ry:n tukiyhdistötoiminnan kehittämistarpeet ja yhdistyksen puolelta tuli toive opinnäytetyöyhteistyöhön. Tutkimusympäristö on Alvi ry:n Laturin Tukiyhdistö Helsingissä. Laturin Tukiyhdistö on tarkoitettu syrjäytymisuhan alaisena oleville, esimerkiksi mielenterveys- ja päihdekuntoutujille tai muutoin syrjäytymisvaarassa oleville yli 18-vuotiaille henkilöille. Tukemalla syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden itsenäistä selviytymistä voidaan vähentää sairaala- ja laitoshoidon määrää ja sitä kautta yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia (Sipilä 2011).

Laturin Tukiyhdistötoiminnan tavoitteet kytkeytyvät Sosiaali- ja terveysministeriön Mieli 2009 -työryhmän Mielenterveys- ja päihdesuunnitelmaan, jonka keskeisenä tavoitteena on syrjäytymisen ehkäisy ja mielenterveyden edistäminen marginaalissa elävien ihmisten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistamalla. Mielenterveys- ja päihdesuunnitelman mukaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistamalla voidaan ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia ja luoda edellytyksiä varhaiselle puuttumiselle (STM 2009, 24.)

Tutkimuksen tarkoitus on kuvata Laturin Tukiyhdistötoiminnan jäsenten kokemuksia osallisuudesta tukiyhdistössä sekä siitä, miten jäsenet kokevat yhteisöön kuulumisen voivan edistää henkilökohtaista osallisuuttaan. Marginaalisuuteen voi liittyä yhteisöjen ulkopuolelle ajautuminen, joten pyrimme tutkimuksen avulla selvittämään yhteisötoiminnan osana olemisen merkitystä Laturin Tukiyhdistötoiminnan jäsenille. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa tukiyhdistötoiminnan jäsenten osallisuuden kokemuksista yhteisötoimintaan kuulumisen näkökulmasta. Jäsenyyteen perustuvan toiminnan asiantuntijoita ovat Laturin Tukiyhdistötoiminnan jäsenet, joten heidän haastattelunsa on perusteltua.

Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää Laturin Tukiyhdistötoiminnan kehittämiseen ja arviointiin tulevaisuudessa. Rahoituksen saamiseksi järjestöiltä edellyte-

tään yhä tarkempia arviointi- ja seurantakäytäntöjä työn vaikuttavuudesta. Tutkimusta voidaan hyödyntää Laturin Tukiyhteisön toiminnan jatkumisen turvaamiseen vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa järjestöjen toimintaedellytykset ovat riippuvaisia dokumentointiin perustuvasta tiedosta. Myös Alvi ry:n muissa toiminnoissa voidaan hyödyntää opinnäytetyön tuloksia, kun kehitetään ja arvioidaan asiakkaiden osallisuuteen vaikuttavaa työtä. Tukiyhteisötoiminta on käynnistynyt vuoden 2011 alusta, joten se on suhteellisen uusi toimintamuoto Alvi ry:n avopalveluissa. Laturin Tukiyhteisön kannalta on hyödyllistä, että uusi toiminta on nostettu tutkimuksen kohteeksi. Uuden toiminnan käynnistyttyä on oleellista kysyä tukiyhteisön jäseniltä heidän kokemuksiaan. Tutkimusta voidaan käyttää Laturin Tukiyhteisön toiminnan kehittämisen tukena, kun pohditaan kohtaavatko yleiset sosiaalipalveluiden kehittämissinjaukset, tukiyhteisötoiminnan tavoitteet ja asiakkaiden kokemukset toisensa.

Sosionomiopintojen ja opintoihin kuuluvien työharjoitteluiden sekä käytännön työkokemuksen kautta osallisuuden vahvistaminen on muotoutunut meille tärkeäksi työotteeksi, mikä vaikutti aiheen valitsemiseen. Lisäksi meitä molempia kiinnosti opinnäytetyön kytkeminen mielenterveystematiikkaan mielenterveyden edistämisen näkökulmasta. Kiinnostuimme opintojen aikana Alvi ry:n toiminnasta, jota esiteltiin Mielenterveys- ja päihteet – opintokokonaisuudessa, joten yhteistyö yhdistyksen kanssa tuntui mielenkiintoiselta. Halusimme valita aiheen, josta saisimme näkökulmia tulevaisuuden asiakastyötä ajatellen. Aihevalinta tuntui myös yhteiskunnallisesti ajankohtaiselta, koska asiakkaiden osallisuuden vahvistamista ja yhteisöllisyyden toteutumista pidetään sosiaalipalveluiden kehittämistä ohjaavina periaatteina. Haluamme opinnäytetyön avulla tuoda esille niin sanottua hiljaista tietoa, joka palveluiden käyttäjillä on omasta osallisuudestaan ja näin edistää aidon asiakaslähtöisyyden toteutumista

Määrittelemme ja tarkastelemme alussa mielenterveyden edistämisen, osallisuuden, syrjäytymisen, marginaalisuuden ja yhteisöllisyyden käsitteitä. Tämän jälkeen kuvaamme Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisön tutkimusympäristönä ja esittelemme tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet. Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat -osiossa esittelemme ja perustelemme tekemämme tutkimuksen menetelmälliset ratkaisut. Lisäksi kuvaamme opinnäytetyön toteuttamisprosessin.

Tästä siirrymme tutkimustulosten analysointiin ja opinnäytetyön johtopäätöksiin ja pohdintaan. Lopuksi arvioimme opinnäytetyön toteuttamista, tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä pohdimme ammatillista kasvuamme opinnäytetyöprosessin aikana.

2 MIELENTERVEYDEN EDISTÄMINEN

2.1 Mielenterveyden edistäminen käsitteenä

Terveys on sekä yhteisön että yksilön voimavara, jota edistämällä pyritään vahvistamaan yksilön elämäntaitoja. Terveiden edistämisen päämääränä on myös vaikuttaa sosiaalisiin ja taloudellisiin tekijöihin ja fyysiseen ympäristöön, jotka vaikuttavat terveyteen. (Koskinen-Ollonqvist & Savela 2005, 63.) Mielenterveyden edistäminen voidaan nähdä yhtenä osa-alueena kokonaisvaltaisesti terveyden edistämiseen tähtäävässä työssä (Wahlbeck 2007, 87). Mielenterveyden edistämisen lähtökohtana on puuttua syihin, jotka altistavat, laukaisevat tai ylläpitävät henkistä pahoinvointia. Mielenterveyden edistämiseen tähtäävää työtä voidaan tarkastella kohderyhmien, ympäristön ja toiminnan eri tasojen kautta. (STM 2004, 35.)

Mielenterveyden edistämistyön tavoitteena on vähentää mielenterveyttä uhkaavia riskejä ja vahvistaa yksilön voimavaroja. Sosiaali- ja terveysministeriön mielenterveys- ja päihdepalveluiden kehittämistä koskevan ehdotuksen mukaan ehkäisevän mielenterveystyön painopisteet tulee kohdentaa yhteisöihin, jotka vahvistavat ihmisten hyvinvointia. Kansalaisten mahdollisuuksilla vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin ratkaisuihin on tässä merkittävä rooli. (STM 2009, 23–24.) Mielenterveystyön ajankohtaiset kehittämistarpeet liittyvät mielenterveyden edistämisen näkökulman laajempaan huomioimiseen yhteiskunnassa (Wahlbeck 2007, 96).

Mielenterveyden edistämisen käsitettä käytetään laajemmin kuin vain psyykkisten häiriöiden ja mielenterveysongelmien ehkäisyn näkökulmasta. Mielenterveyden edistäminen voidaan nähdä osana mielenterveyspalveluita, mutta työtä tehdään hyvin paljon myös muilla sektoreilla. Esimerkiksi fyysisen ja psyykkisen terveyden nähdään liittyvän niin keskeisesti toisiinsa, että on tärkeää ottaa huomioon yleisten terveyden edistämisen toimenpiteiden mielenterveyteen liittyvät vaikutukset. Eri toimijoiden välinen yhteistyö ja osallistuminen ovat keskeisiä mielenterveyden edistämässä. Tarkoituksena on lisätä yksilöiden, yhteisö-

jen ja ryhmien hyvinvointia sekä parantaa elämänlaatua. Mielenterveyden edistämistyön tehtävänä on myös pyrkiä vaikuttamaan eriarvoisuutta aiheuttaviin yhteiskunnan rakenteisiin. (STM 2004, 34–38.)

Omavoimaistamisen käsite on yksi keskeisimpiä terveyden edistämisessä. Synonyyminä käytetään myös voimaannuttamista. Omavoimaistamisen prosessin tarkoituksena on parantaa ihmisen kykyä ja oma-aloitteisuutta kontrolloida omia toimiaan ja päätöksiään, jotka vaikuttavat terveyteen. Omavoimaistamisen prosessi voi olla esimerkiksi kulttuurinen, psykologinen tai sosiaalinen. Prosessissa yksilöt tai ryhmät voivat esittää huolenaiheitaan, ilmaista tarpeitaan ja osallistua päätöksentekoon omien tarpeidensa tyydyttämiseksi. (Koskinen-Ollonqvist & Savela 2005, 63.)

Yhteisön omavoimaistamisella viitataan koko yhteisöön, jossa ihmiset voivat toimia yhdessä, jotta voisivat paremmin kontrolloida ja vaikuttaa terveyteen ja elämänlaatuun yhteisössä. Yhteisön toiminnassa omavoimaistaminen on keskeistä terveyden edistämiseksi. Yksilön omavoimaistamisella viitataan sen sijaan pääosin yksilön oman elämän kontrollointia ja päätöksentekotaitoja. (Koskinen-Ollonqvist & Savela 2005, 63.) Omavoimaistaminen yksilötasolla on käsitteenä lähellä elämäntähtäystä. Elämäntähtäystä voi tarkoittaa pystyvyyden ja hallinnan tunteita, jolloin yksilö on kykeneväinen luottamaan omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa toiminnallaan elämäänsä. Pystyvyyden ja hallinnan tunteet vaikuttavat siihen kuinka ihminen toimii ja millaiseksi hänen elämänsä muodostuu. (Härkäpää & Järvikoski 2004, 122.) Asiakkaiden elämäntähtäyksen vahvistaminen nähdään sosiaalityön keskeisenä tavoitteena (Juhila 2006, 63).

2.2 Järjestöjen toiminta mielenterveyden edistämistyössä

Suuri osa järjestöistä on alun perin syntynyt kansalaisten aloitteesta käsin. Aktiiviset kansalaiset ovat halunneet toteuttaa yhdessä keskinäiseen tukeen, auttamiseen ja vertaisuuteen perustuvaa toimintaa. Lisäksi eri alojen asiantuntijat ovat perustaneet järjestöjä havaitessaan tarvetta osaamisen yhdistämiseksi (Dufva 2003, 17.) Monien järjestöjen toiminta on kuitenkin muuttunut kansalais-

ja etujärjestöistä palveluiden tuottamiseksi. Tämä muutoskehitys on voinut hankaloittaa heikommassa asemassa olevien ihmisten oikeuksista huolehtimista. (Eräsaari 2011, 48.)

Järjestöissä tehdään Suomessa monipuolista mielenterveyden edistämiseen tähtäävää työtä, joka liittyy esimerkiksi ihmisten elämänhallinnan edellytysten vahvistamiseen (Murto 2003, 80). Sosiaali- ja terveysalan järjestöt eivät ole ainoita kansalais- ja kokemusasiantuntijuuden välittäjiä, mutta niillä on kuitenkin keskeinen tehtävä tämän tavoitteen toteuttamisessa. Järjestöissä on monesti mahdollisuus tavoittaa sellaisia ihmisiä, jotka jäävät julkisen palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Näin voidaan koota hiljaista tietoa, jonka avulla on mahdollista huomata ihmisten todelliset tarpeet palvelujärjestelmäkeskeisyyden sijaan. (Vertio 2003, 60–61; Murto 2003, 71.)

Sosiaali- ja terveysministeriön Mieli 2009 -työryhmän mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa (STM 2009, 20, 24) tärkeänä kehittämissuunnitelmana on mielenterveystyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytysten ja sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaan aseman vahvistaminen. Suunnitelmassa todetaan, että järjestöt ovat merkittäviä osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjiä. Yksilön voimavarojen vahvistamiseen tulee löytää keinoja tilanteissa, joissa osallisuuden edellytykset voivat olla kaventuneet esimerkiksi sairauden tai työkyvyttömyyden takia. Asiakkaan asemaa tulisi vahvistaa kiinnittämällä huomiota yhdenvertaisuuden toteutumiseen, matalakynnyksisyyteen sekä kokemusasiantuntijuuteen ja vertaistukeen.

Kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan Mieli 2009 -työryhmän mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa henkilöä, jolla on oma kokemus mielenterveys- tai päihdeongelmista, niistä toipumisesta tai esimerkiksi mielenterveysongelmista kärsivän läheisenä olemisesta. Kokemusasiantuntijuuden osalta suunnitelmassa todetaan, että palveluiden käyttäjiä tulee ottaa mukaan toimintojen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Palvelujärjestelmä voisi vastata paremmin asiakkaiden tarpeita, mikäli kokemusasiantuntijuus huomioitaisiin toiminnan suunnittelun ja toteutuksen eri tasoilla. (STM 2009, 24.)

Järjestöjen toimintamuotojen tulee erityisesti mukautua niihin tarpeisiin, joita heikommassa asemassa olevilla ihmisillä on (Niemelä 2003, 119). Kokemus-asiiantuntijuus, matalakynnyksisyys ja vertaistuki eivät ole uusia toimintaperiaatteita suomalaisella järjestötyön kentällä, mutta niiden merkitystä on viime aikoina korostettu entisestään. Mieli 2009 -työryhmän mielenterveys- ja päihdesuunnitelman (STM 2009) perusteella matalankynnyksen palveluille, joiden kohderyhmää ei ole tarkasti rajattu, on tulevaisuudessa suomalaisessa yhteiskunnassa yhä enemmän kysyntää. Myös Kuuskoski (2003, 33–34) toteaa, että sosiaali- ja terveyspalveluiden pitkälle viedyn erikoistumisen vaarana on asiakkaiden lokerointi tietyn diagnoosin tai ongelman mukaan. Tällöin ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen ei toteudu. Mielenterveyttä edistävää työtä tekevät yhdistykset, kuten Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö, ovat pyrkineet laajentamaan toimintansa kohderyhmää mielenterveyskuntoutujille suunnatusta toiminnasta laajempaan marginaalissa elävien ihmisten kanssa tehtävään työhön. Järjestötoiminnassa havaittava palveluiden kohderyhmien laajentamiskehitys voidaan nähdä pyrkimyksenä ihmisten kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen ja ongelmien kategorisoinnin vähentämiseen.

3 OSALLISUUS

3.1 Osallisuus käsitteenä

Osallisuus rakentuu yhteisöissä, jotka edesauttavat ihmisten aktiivista toimijuutta. Osallisuus määritellään usein yhteisöissä toimimisen ja niissä vaikuttamisen näkökulmasta. Aktiiviset yhteisöt ovat kansalaisyhteiskunnan perusta. Osattomuus ja siihen liittyvä syrjäytyminen ovat osallisuuden vastakohtia. Osallisuus voidaan nähdä sosiaalityön lähtökohtana silloin, kun asiakas nostaa esiin näkökulmia omasta elämästään, ja työtä tehdään näiden näkökulmien pohjalta. Osallistavassa sosiaalityössä sekä asiakas että työntekijä ovat tiedon antajia ja vastaanottajia. Asiakasta tuetaan täysivaltaiseen kansalaisuuteen ja omien voimavarojensa löytämiseen. (Juhila 2006, 54–55, 118–121.)

Osallisuus voidaan määritellä yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Yksilötasolla osallisuuden vahvistaminen tarkoittaa ihmisten omatoimisuuden ja elämänhallinnan tukemista. Keskeistä on elämänhallintavalmiuksien ja terveysvalintojen vahvistaminen. Yhteisön näkökulmasta osallisuus nähdään luottamukseen perustuvana yhteistoimintana sosiaalisissa verkostoissa. Yhteiskunnan tasolla osallisuus voidaan määritellä kansalaisten lakisääteiseksi mahdollisuudeksi osallistua sekä vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskeviin päätöksiin. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011, 64–67.)

Osallisuus rakentuu yksilön kokemuksena. Se mahdollistaa vaikuttamisen itseään ja ympäristöään koskeviin kysymyksiin. Arjessa osallisuus voi näyttäytyä esimerkiksi voimaannuttavana ja omakohtaisena kokemuksena. Osallisuuden tuntemukset mahdollistuvat parhaiten silloin kun ihminen on osa yhteisöä, jossa häntä kuullaan ja joka tukee hänen oman identiteettinsä rakentumista. Osalliseksi tuleminen vaatii sitoutumista ja muiden yhteisössä toimivien huomioimista ja kuuntelemista. Vuoropuhelussa keskustelukumppaniin on oltava mahdollisuus luottaa silloinkin kun esiintyy eriäviä mielipiteitä. Omien ajatusten jakaminen ja kertominen avoimesti edellyttävät sekä itsekunnioitusta että kunnioitusta muita osallistujia kohtaan. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011, 50–51.)

3.2 Syrjäytyminen ja marginaalisuus

Syrjäytyminen nähdään yleensä prosessina, jossa henkilö ajautuu yhteiskunnan vallitsevien ja tavoiteltavien normien ulkopuolelle. Syrjäytyneellä henkilöllä ei ole mahdollisuuksia osallisuuteen eri elämän osa-alueilla, kuten ihmissuhteissa, työelämässä, harrastuksissa tai kansalaistoiminnassa. Yhteiskunnassa nähdään tiettyjä osallisuuteen liitettäviä elementtejä, kuten työ, perhe tai asunto, joista eriytyminen voi johtaa syrjäytymiseen. (Juhila 2006, 54–55.)

Syrjäytyminen on ollut Suomessa yhteiskuntapoliittisesti keskeinen teema 1980-luvulta lähtien. Syrjäytyminen nähtiin osana yhteiskunnallista muutosta, kun taas aiemmin huono-osaisuudesta oli käytetty konkreettisempia ilmaisuja, jotka liittyivät esimerkiksi luokka-asemaan. Käsitteenä syrjäytyminen on nähty kiistanalaisena, koska se on helposti ulkoapäin normittava eikä sitä voida yksiselitteisesti määritellä. Yhteiskunnassa puhutaan syrjäytymisestä usein sen vuoksi, että syrjäytyneet pitäisi joko liittää valtavirtaan tai muussa tapauksessa pitää etäällä. Syrjäytyneiksi luokiteltujen ihmisten omat sosiaaliset verkostot nähdään valtavirran näkökulmasta väärinä tai niiden merkitystä ei haluta huomioida. (Helne 2002, 5, 52–53, 77; Juhila 2006, 104.)

Syrjäytymiseen vaikuttavat usein köyhyys ja pienituloisuus, matala koulutustaso ja heikot elinympäristöt. Syrjäytyneillä ihmisillä ei monesti näistä tekijöistä johtuen ole mahdollisuuksia omien voimavarojen hyödyntämiseen tai itsensä kehittämiseen. Toimeentulon niukkuus nähdään usein kasautuvan huono-osaisuuden alkutekijänä, josta syrjäytymisen prosessi lähtee liikkeelle ja keinot osallisuuteen kaventuvat. (Juhila 2006, 54–55.) Valtavirrasta syrjäytyminen nähdään sosiaalisena riskinä, joka voi johtaa yksilön ja yhteiskunnan kannalta haitallisiin seurauksiin, kuten mielenterveys- tai päihdeongelmiin.

Marginaalisuus on syrjäytymisen käsitteeseen nähden moniulotteisempi ja antaa tilaa lähestymistavalle, jossa asioita lähestytään marginaalisuudessa olevan omilla ehdoilla. Kuten syrjäytyminen, myös marginaalisuus liittyy rajoihin, jotka syntyvät suhteessa johonkin normaalina pidettyyn, johon nähden toinen on sivussa. Marginaalisuus ei kuitenkaan määritä koko yksilöä ja hänen elämänsä.

Marginaalisuudesta katsottuna yhteiskunnassa ei ole esimerkiksi vain yhtä kulttuurista valtavirtaa, vaan niitä on monia. (Juhila 2006, 104.) Marginaalisuuden näkökulmasta yksilöltä voi puuttua tiettyjä yhteiskuntaan integroitumisen elementtejä, kuten asunto tai työpaikka, mutta hän ei itse koe olevansa syrjäytynyt tai pahoinvoiva (Hyväri 2001, 71). Voisi sanoa, että marginaalisuus antaa käsitteenä enemmän tilaa yksilön näkökulmalle ja valinnoille kuin syrjäytyminen.

Heikossa asemassa olevien ihmisten luokittelua tiettyihin ihmis- tai ongelmakategorioihin tulisi välttää. Marginalisaatio ei ole käsitteenä yhtä leimaava kuin syrjäytyminen. (Hyväri 2001, 81.) Marginaalisuus on erilaisuutta vallitsevaan nähden, mutta se ei leimaa erilaisuutta huonommuudeksi tai vajavaisuudeksi. Erilaisuus voi toisaalta olla hyväksytyäkin. Varsinkin sosiaalityön alueella marginaalisuus voi kuitenkin hankaloittaa tai rajoittaa yksilöiden elämää, jolloin saattaa syntyä esimerkiksi kokemuksellista sivullisuutta tai sosiaalitaloudellista huono-osaisuutta. Marginaalisuus voi liittyä lukuisiin erilaisiin tilanteisiin, joista esimerkkeinä työttömyys, sairaudet, asuminen, koulutuksen puute ja turvattomuus. (Juhila 2006, 105.) Sairauksista erityisesti mielenterveyden ongelmat ja häiriöt voivat rajoittaa yksilön osallistumista merkityksellisiin ja tärkeisiin tapahtumiin sekä sulkea hänet yhteisön ulkopuolelle. Tähän voivat vaikuttaa sairauksien aiheuttamat voimakkaat tuntemukset sekä toisten ihmisten asenteet. (Heiskanen 2011, 84.)

Marginalisaatiota voidaan kuvata myös paikattomuudeksi. Paikattomuus luodaan yhteiskunnallisissa suhteissa, joihin liittyy vallankäyttöä. Ihminen voi kokea paikattomuutta joutuessaan syrjään merkityksellisistä yhteisöistä tai vastaavasti joutuessaan jopa fyysisesti eristetyksi esimerkiksi sairaalaan tai vankilaan. Se voi olla myös kokemus siitä, että ei ole tullut kohdatuksi tai nähdyksi omana itsenään. Välinpitämätönkin suhtautuminen voi olla eräänlaista vallankäyttöä marginaalissa olevia kohtaan. Vedetään raja siihen, että ihmisen käytöksen ollessa tarpeeksi harmitonta, ei siihen tarvitse reagoida lainkaan ja toisaalta häiritsevään käytökseen on puututtava rajoittavin toimenpitein. (Hyväri 2001, 73–75.)

3.3 Asiakaslähtöisyys ja kansalaisuus osallisuuden ulottuvuuksina

Suomalaiset sosiaalityön käytännöt ovat pitkään olleet järjestelmäkeskeisiä. Asiakaslähtöisyyden merkitys ja oikeastaan koko asiakaslähtöisyyden käsite on kehittynyt vähitellen. Aiemmin näkökulmana on ollut järjestelmän rakenne, etuudet ja säädökset sekä työntekijöiden toiminta asiakkaan sijaan. Kunta- ja palvelurakennemuutoksessa (2005–2012) ei ole riittävästi tuotu esille kansalaisuuden merkitystä, vaikka tarkoituksena on uudistaa paikallisia ja alueellisia palveluita. Voisikin sanoa, että yhteiskunnassa asiakaslähtöisyyttä pyritään puhetasolla korostamaan, mutta muutosten ja uudistusten suunnittelussa kansalaisten mielipiteet ovat jääneet taka-alalle. Palveluiden ruohonjuuritasolla asiakaslähtöisyys on huomioitu rakenteellista tasoa paremmin, esimerkiksi kehittämällä uudenlaisia kokemusasiantuntijuutta ja osallisuutta tukevia käytännön työmuotoja. (Pohjola 2010, 19, 71–72.)

Asiakkaiden eli palveluiden käyttäjien näkökulmasta palvelukulttuurilla tarkoitetaan etenemistä osallistumisesta osallisuuteen. Ihmisen on saatava itse olla aktiivisesti mukana omaan elämäänsä liittyvien asioiden arvioinnissa ja suunnittelussa. Parhaassa tapauksessa asiakas on yhteistyökumppani ja yhteistyö voi jatkua akuutin käsiteltävän asian yli. Asiakkaan resurssien täysimittainen hyväksyminen on välttämätöntä yhteisen toiminnan kannalta. Sosiaalityössä on tärkeää nähdä asiakas oman elämänsä asiantuntijana ja työntekijä työprosessin asiantuntijana. Asiakkaan ja työntekijän yhteistyö johtaa parhaisiin tuloksiin. (Granfelt, Jokiranta, Karvinen, Matthies & Pohjola 1996, 72.)

Todellinen ihmislähtöisyys sosiaalityössä voi toteutua kun vuorovaikutus työntekijän ja asiakkaan välillä on avointa ja ajattelu lähtee asiakkaan elämismailmasta. Sosiaalityö kuten myös palvelut ovat nimenomaan käyttäjiä varten. Kansalaiset eli asiakkaat ovat julkisen palvelusektorin ja hallinnon todellisia omistajia edustuksellisen demokratianelinten kautta. Asiakkaat ovat myös sosiaalisten oikeuksien haltijoita. Järjestelmäsystemin erillisyyks todellisesta elämänyhteydestä tuottaa arvosidonnaista vastakkainasettelua me ja muut. Palvelujen periaatteellisessa ylhäältä ohjautumisen asetelmassa järjestelmäkeskeisyys on kuitenkin säilynyt; työn kohteeksi ymmärretty asiakas nähdään ongelmamäärittely-

jen kautta. Käyttäjakeskeisen toiminnan jäsentäminen toisi vaihtoehdon kyseiselle ajattelulle. Käyttäjakeskeisen toiminnan mahdollistamiseksi työn ja organisoinnin tulisi määrittyä asiakkaan näkökulmasta sosiaalityön ammatillisten periaatteiden mukaisesti. (Granfelt ym. 1996, 59–61.)

Inhimillinen kohtelu, kuntoutumisen tukeminen ja palveluiden käyttäjien sosiaalinen osallistuminen ovat olennaisia laadukkaille ja asiakaslähtöisille mielenterveys- ja päihdepalveluille. Inhimillisellä kohtelulla tarkoitetaan henkilökunnan kykyä kohdata asiakas tasavertaisesti vaikka tämä ei kaikin osin pystyisi vastaamaan itsenäisyydestään ja omatoimisuudestaan. Asiakkaan rajoitteista huolimatta häntä tulisi kohdella vastuullisena ja itsenäisenä aikuisena. Kuntoutumista tukevat ja ihmisoikeuksia kunnioittavat mielenterveyspalvelut perustuvat asiakkaan kohtaamiseen yksilöllisenä ja ainutkertaisena persoonana. (Salo 2010, 36–37.)

Minna Laitila (2010, 7–8, 85–86) on tutkinut väitöskirjassaan asiakkaan osallisuuden ja asiakaslähtöisyyden toteutumista mielenterveys- ja päihdetyössä. Laitilan mukaan asiakkaiden osallisuus on mielenterveys- ja päihdetyön keskeinen tavoite. Asiakkaan osallisuudessa on kyse asiakkaiden äänen kuulemisesta ja heidän mahdollisuudestaan osallistua esimerkiksi päätöksentekoon. Laitilan tutkimukseen osallistuneiden asiakkaiden mukaan palveluiden käyttäjien tulee olla mukana toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Asiakkaat ovat palveluiden sisällön parhaita asiantuntijoita. Heidän näkökulmansa avulla voidaan aidosti saada aikaan muutoksia ja parannuksia mielenterveys- ja päihdepalveluissa.

Mielenterveystyössä asiakaslähtöisyyden toteutumiseen liittyy Laitilan (2010) tutkimushaastatteluiden perusteella mahdollisuus mielekkääseen toimintaan. Asiakkaiden mukaan mielekäs toiminta rytmittää arkea ja luo mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja uuden oppimiseen. Parhaiten kuntoutumista tukee vapaaehtoinen ja joustava toiminta, joka perustuu yhdessä laadittuun hoito- tai kuntoutussuunnitelmaan. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen on tärkeä osa asiakaslähtöistä toimintaa. (Laitila 2010, 99–102.)

Mielenterveys- ja päihdepalveluiden asiakkaiden kohdalla on huomioitava, että kaikki asiakkaat eivät halua osallisuutta tai aktiivisesti pyri siihen. Osallisuuteen ei voida pyrkiä pakottamalla osallistumaan. Tarvitaan sellaisia palvelurakenteita, joiden avulla turvataan asiakkaalle oikeus hänelle kuuluviin palveluihin ja pyritään tukemaan osallisuuden rakentumista yksilön omista voimavaroista ja kiinnostuksenkohteista käsin. Ulkoapäin ei voida määritellä sellaista osallisuuden tapaa, joka olisi kaikille samanarvoista tai tavoiteltavaa. (Laitila 2010, 22–23.)

Osallisuudesta puhuttaessa synonyyminä käytetään välillä osallistumisen käsitettä. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan osallisuudella tarkoitetaan palvelun käyttäjän aktiivista vaikutusta hoito- tai kuntoutusprosessiinsa. Pelkkä osallistuminen ei näin ollen ole riittävä käsite kuvaamaan asiakasta aktiivisena vaikuttajana ja päätöksentekijänä. Osallisuus edellyttää mahdollisuuksia toimia osana yhteiskuntaa ja vaikuttaa kansalaisena sen eri osa-alueilla. Yhteiskunnassa toimimisen edellytys on kokemus sen jäsenyydestä. (Laitila 2010, 8–9.) Osallisuus voidaan nähdä olotilana, joka johtaa osallistumiseen eli toimintaan. Samalla osallisuus on toiminnan edellytys. (Niiranen 2002, 73.)

Heli Valokivi (2008, 58–59) on tutkinut väitöskirjassaan vanhusten ja lainrikkojien osallisuutta. Valokiven mukaan osallisuus voi tarkoittaa myös kansalaisen kriittistä sopeutumista palvelujärjestelmien ehtoihin. Tilanteissa, joissa työntekijöiden ja järjestelmien välillä vallitsee liittoutuminen asiakkaiden osallisuus jää heikoksi tai marginaaliseksi. Kansalaisen äänen jäädessä heikoksi ja kuulumattomaksi, ja hänen jäädessään palvelujen ja avun ulkopuolelle myös henkilön aktiivisuus ja osallisuus on heikkoa. Jos asiakas kokee olonsa alemmaksi suhteessa palvelujärjestelmään, hän saattaa myös passiivisesti vetäytyä sosiaalisista kohtaamisista. Asiakkaalla ei ole voimavaroja, halua, kykyä tai mahdollisuutta olla aloitteellinen oman asiansa suhteen. Hän voi kokea, että joutuu sopeutumaan ulkomääriteltyyn tilanteeseen; palvelutarpeiden ja avun saaminen on järjestelmästä lähtevää.

Kansalaisuus voidaan ymmärtää yksilön ja julkisen kohtaamisena ja identiteettinä, jossa kyse ei ole ainoastaan säännöistä, jotka määrittävät yksilön ja julkisen välistä suhdetta. Kansalaisuus on sosiaalisia suhteita, joissa yksilöt käyvät koh-

taamisissa erilaisia neuvotteluja. Kansalaisuus voi esiintyä esimerkiksi vahvana toimijuutena, oman elämän asiantuntijuutena, tietona omasta tilanteesta sekä kykyinä esittää vaatimuksia. Tietämys hyvinvointivaltion kansalaisen oikeuksista ja velvollisuuksista sekä palvelujärjestelmän hahmottaminen vahvistavat asiakkaan osallisuutta ja toimijuutta. Jos asiakas luottaa ja on tyytyväinen palvelujärjestelmään hän toimii myös aktiivisesti ja yhteistyöhaluisesti kohtaamisissa palvelujärjestelmän kanssa. Kansalaisen osallisuus kohtaamistilanteissa riippuu erilaisista ulkoisista ja sisäisistä tekijöistä, joista ulkoisia ovat esimerkiksi palvelujärjestelmien käytännöt, lait ja normit. Sisäisiä tekijöitä ovat ihmisen yksilölliset piirteet ja henkilökohtaiset ominaisuudet kuten riippuvuus muiden ihmisten avusta ja kyky toimia sekä omaksua tietoja ja taitoja. (Valokivi 2008, 58–63.)

Kiinnostuksen tai mahdollisuuksien puute osallistua yhteiskuntaan voivat aiheuttaa syrjäytymistä ja marginaaliin ajautumista. Yksilöllisyyden hyväksyminen ja arvostaminen, sekä henkisen kasvun mahdollistaminen antavat voimavaroja osallistua yhteiskuntaan. Kansalaisia tulee kannustaa ottamaan itse enemmän vastuuta omasta elämäntilanteestaan ja tarpeistaan. Sosiaalipalveluiden asiakkaiden ääni jää näistä näkökulmista usein huomioimatta. (Valokivi 2004, 185.)

4 YHTEISÖLLISYYS

4.1 Yhteisöihin kuuluminen ja sen merkityksellisyys

Yhteisöt ja yhteisöllisyys ovat osa ihmisten välistä arjessa tapahtuvaa toimintaa ja vuorovaikutusta. Pelkät satunnaiset kohtaamiset eivät kuitenkaan vielä muodosta yhteisöllisyyttä, vaan siihen liittyy sosiaalisten suhteiden pysyvyys ja merkityksellisyys. Ihminen on osa yhteisöjä heti syntymästään lähtien ja yhteisöissä myös rakennetaan omaa identiteettiä ja minuutta. (Hyväri 2001, 88–89.) Hyypän (2005, 19) mukaan yhteisöllisyys on sosiaalista pääomaa, joka lisää yksilöiden hyvinvointia ja terveyttä. Yhteisöllisyyteen liittyy luottamus ja vastavuoroisuus.

Yhteisöllisyyden käsitteellä voidaan tarkoittaa kansalaisten keskinäistä luottamusta, verkostoja ja normeja. Nämä kaikki yhdessä tukevat ja kehittävät yhteiskunnan toimintaa. Kun henkilö osallistuu yhteisölliseen toimintaan, hän ei ainoastaan edistä ja arvioi omaa etuaan, vaan myös muiden etua. Yhteisöllisyyden vaikutuksesta toimijoiden välille voi muodostua voimakas side. Eri toimijoiden suhteiden kasvaessa myös luottamus heidän välillään voimistuu. Vahvat ryhmäsiteet ovat yhteisessä päätöksenteossa päämäärien saavuttamisen kannalta tehokkaita ja demokraattisen päätöksenteon toteutuminen edellyttää yhteisöllisyyttä. Toimijoiden välisen verkoston tiivistyessä myös yhteisöllisyys yksilöiden välillä voimistuu. Yhteisöllisyyden voimistumisella on tutkittu olevan positiivinen vaikutus yksilöiden hyvinvoinnin edistämässä. (Hyypä 2002, 49–51; Parviainen & Pelkonen 1998, 40.)

Sosiaalisen tuen ja yhteisöllisyyden käsitteillä on huomattavia yhtäläisyyksiä. Sosiaalisen tuen käsitteellä tarkoitetaan henkilön lähipiirin jakamaa hyväksyntää, rakkautta ja arvostusta, jotka ovat kaikille yksilöille tärkeitä hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Sosiaalinen tuki ja yhteisöllisyyden kokemukset voidaan liittää yksilöiden tarvitsemaan arvostuksen ja turvan tarpeisiin. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen tuki voivat ilmetä toveruuden, empatian ja ystävyuden lisäksi huolenpitona ja avunantona. (Hyypä 2002, 56.) Yhteisössä olemiseen liittyy vahvasti kokemuksellinen näkökulma, sillä yksilön kokemukset yhteisöstä määritte-

levät, antaako se tukea hänelle vai ei. Yhteisön ilmapiiri vaikuttaa siihen kuuluvien ihmisten kokemukseen omasta merkityksellisyydestään ja ihmisarvostaan. (Parviainen & Pelkonen 1998, 40–41.)

Susanna Hyväri on tutkinut yksilöiden selviytymistarinoita marginalisaatiosta dialogiseen yhteisöllisyyteen. Yhteisöllisyyden merkitys korostuu Hyvärin mukaan etenkin silloin kun ihminen on vaarassa menettää paikkansa yhteisössä. Esimerkiksi sosiaaliset ongelmat ja elämänhallintaan liittyvät haasteet voivat etäännyttää tai eristää ihmisen tavanomaisista yhteisöistä, kuten työstä, perheestä tai harrastuksista. Valtavirran kannalta keskeiset yhteisöt eivät välttämättä hyväksy marginaalissa elävää joukkoonsa tai hän voi itse kokea nämä yhteisöt vieraiksi ja merkityksettömiksi. (Hyväri 2001, 95–96.) Yhteisön on oltava yksilölle sillä tavalla merkityksellinen, että siihen kuuluminen tai liittyminen tuntuu mielekkäältä.

Yhteisöllisyyttä muodostaa yhteisen jakaminen, joka voi liittyä marginaalissa elävien kokemukseen torjutuksi tulemisesta. Yhteisöllisyys ei perustu hyötyajatteluun tai tarpeiden tyydyttämiseen. Siinä löydetään solidaarisuutta ja yhteyttä toisiin ihmisiin. Marginalisaatioon voi liittyä myös yksilön kannalta haitallisten yhteisöjen ja alakulttuurien muodostuminen. Marginalisaatiotutkimuksessa tulisi kiinnittää huomiota yhteisöllisiä vuorovaikutussuhteita vahvistaviin toimintamalleihin, jotka eivät ruoki syrjäytymiskierrettä. Positiiviset yhteisölliset vuorovaikutussuhteet voidaan nähdä osallisuutta vahvistaviksi. (Hyväri 2001, 67, 168–170.)

4.2 Yhteisötyön näkökulmia

Yhteisöllisyyttä voidaan luoda avoimissa kokoontumispaikoissa, joissa palvelun käyttäjät määrittelevät itse tarvitsemansa avun ammattilaisten tuella. Kokoontumispaikoilla voidaan tarkoittaa monenlaisia matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja asukastaloista toimintakeskuksiin. Yhteisöllisyyden kautta voidaan lisätä ihmisten sosiaalista pääomaa esimerkiksi vertaistuen, keskinäisen avun ja verkostoitumisen kautta. Tällöin marginaaliin joutuneet tai itse jättäytyneet kan-

salaiset voivat tuoda esiin omia voimavarojaan sekä osallisuuden kautta rakentaa uudenlaista aktiivisen toimijan identiteettiä. Kunnalliset sosiaali- ja terveyspalvelut ovat usein rakenteellisesti sellaisia, että niissä on hankalaa toteuttaa avointen kokoontumispaikkojen yhteisöllisyyttä. Palveluiden käyttäjien mahdollisuudet osallisuuteen ovat tällöin rajalliset. (Matthies 2008, 74–76.) Laturin Tukiyhteisön toiminnan tavoitteet voidaan nähdä samankaltaisina suhteessa avoimiin kokoontumispaikkoihin. Toiminnan kohderyhmää ei ole pyritty rajaamaan yksilöiden ongelmista vaan heidän tarpeistaan käsin.

Susanna Hyvärin mukaan hoidolliset tai palvelujärjestelmäkeskeiset yhteisöt synnyttävät usein vastayhteisöjä. Virallinen palvelujärjestelmä ei välttämättä vastaa palveluita käyttävien ihmisten yhteisesti koettuihin tarpeisiin, jolloin vaihtoehdoisen yhteisön perustaminen tulee ajankohtaiseksi. Marginaaliin joutuminen tai siinä eläminen on saattanut eristää ihmisen yhteisöistä, jonka jälkeen vaihtoehtoiseen yhteisöön liittyminen luo mahdollisuuden päästä osalliseksi sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. (Hyväri 2001, 172, 183–184.) Laturin Tukiyhteisön toiminnan tarkoitus on olla jäsentensä elämähallintaa, sosiaalisia suhteita ja kansalaisuutta vahvistava yhteisö.

Tulevaisuuden yhteistyön keskeisiä näkökulmia ovat kansalaistoiminnassa syntyneiden ruohonjuuritason toimintojen ja rakenteiden vahvistaminen sekä julkisten palveluiden ja kolmannen sektorin välisen kumppanuuden ja yhteistyön edistäminen. Olisi erityisesti kiinnitettävä huomiota elämänlaadun parantamiseen ja osallisuuden edistämiseen järjestötyön perusarvoina, jotta kansalaistoiminta ei supistuisi pelkäksi palveluiden tuottamiseksi. Järjestötoiminta edistää yhteisöllisyyttä etenkin marginaalissa elävien ja syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten kannalta. (Roivainen 2002, 226–227.)

5 LATURIN TUKIYHTEISÖ

Tutkimuksemme toteuttamisympäristö on Helsingissä sijaitseva Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö. Alvi ry on voittoa tavoittelematon mielenterveystyötä tekevä yhdistys, joka perustettiin vuonna 1993. Yhdistyksen toiminnan päämääränä on ollut tarjota turvallinen koti mielenterveyskuntoutujille (Alvi ry i.a.) Myös Laturin Tukiyhteisön toiminnan perinteet ovat mielenterveyskuntoutujille suunnatuissa avopalveluissa, mutta toiminnan painopisteet muuttuivat matalankynnyksen kansalaistoiminnaksi vuonna 2011. Nykyään Laturin Tukiyhteisön kohderyhmä on laajempi ja toiminta on suunnattu syrjäytymisvaarassa oleville henkilöille. Tukiyhteisön toiminnassa korostuvat osallisuus, asiakaslähtöisyys, ennaltaehkäisevyys, yksilöllinen kohtaaminen ja yhteisöllisyys. (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.)

Laturin Tukiyhteisön toiminta pyrkii ehkäisemään syrjäytymistä, vahvistamaan jäsenten osallisuutta, ja ennaltaehkäisemään lähiverkoston ja elämänhallintapuutteista ja yksinäisyydestä johtuvien ongelmien kasautumista. Vertaisryhmiä ja kokemusasiantuntijuutta hyödynnetään tukiyhteisön toiminnassa, jonka päämääränä jäsenten osallistuminen ja tukeminen. Kokeilevien toimintamallien kehittäminen ja monipuolisten sekä joustavien ratkaisujen käyttäminen vahvistavat yhteisön ja yksilön ongelmanratkaisutaitoja. (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.)

Laturin Tukiyhteisön jäseneksi on mahdollista päästä soittamalla tukiyhteisöön ja sopimalla ohjaajan kanssa tutustumiskäynnin. Tutustumiskäynnillä henkilö voi kiinnostuessaan allekirjoittaa jäsen sopimuksen. Tarkempia henkilötietoja ei tarvitse luovuttaa ja välttämätöntä on ainoastaan kutsumanimen kertominen. Vuoden 2011 alussa Laturin Tukiyhteisön toimintaan osallistui noin 45 henkilöä ja vuoden loppuun mennessä määrä oli kasvanut 60 henkilöön. Jäsenten lisäksi myös heidän omaisensa ja läheisensä voivat osallistua tukiyhteisön toimintaan. (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.)

Laturin Tukiyhteisön jäsenillä on mahdollisuus saada erilaisia pieniä vastuualueita ja tehtäviä hoidettavaksi. Tukiyhteisö auttaa ja tukee jäseniä löytämään

mielekästä viikko- ja päivä-ohjelmaa mm. harrastuksista, opiskelusta ja työtoiminnasta. Jäsenten toiveiden ja toimintakyvyn mukaan he voivat sitoutua Laturin Tukiyhteisön toimintaan. Jäsenillä on mahdollisuus toimia esimerkiksi vertaisohjaajina tai he voivat osallistua aktiivisesti luottamustehtäviin. Tukiyhteisöstä jäsenet saavat ohjausta terveellisiin elämäntapoihin, päihitteettömyyteen, ihmissuhteisiin, vuorovaikutukseen, talousasioihin ja muuhun elämänhallintaan. (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.)

Avoimen olohuoneen, neuvonnan ja ohjauksen sekä puhelintuen lisäksi Laturin Tukiyhteisön ja Alvi ry:n toimintaan kuuluu erilaisia ryhmiä, kuten esimerkiksi ruuanlaittoryhmät ja tupakoinnin lopettamista tukevat ryhmät, jotka tukevat jäsenten arjenhallintaa ja terveellisiä elämäntapoja. Tukiyhteisön virkistystoimintaan kuuluvat mm. retket, taidenäyttelyt, museovierailut ja koti- ja ulkomaanmatkat. (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.)

Vuonna 2012 Laturin Tukiyhteisön toimintaa yritetään kehittää entistä jäsenlähtoisemmäksi ja yhteisöllisemmäksi. Jäsenet saavat antaa palautetta ja ideoita koska vain ja heidän vastuutaan Laturin Tukiyhteisön toiminnan kehittämiseksi pyritään lisäämään yhä enemmän. Joka kuukauden toisena tiistaina eli tiedotustiistaina on tukiyhteisön kokous, jossa jäsenet saavat arvioida, antaa palautetta ja kehittämissideita yhteisestä toiminnasta. Jäsenet vaikuttavat päätöksenteossa, yhteisön sääntöjen laatimisessa sekä toiminnan ja retkien suunnittelussa. Tiedotustiistait ovat olennainen ja tärkeä osa Laturin Tukiyhteisön toimintaa. (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.) Laturin Tukiyhteisössä pyritään luomaan jäsenten toiveista ja tarpeista lähtöisin olevia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia tukiyhteisön sisällä sekä kansalaistoiminnan näkökulmasta laajemminkin.

Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisöllä on yhteistyökumppaneita Helsingin kaupungilta, kolmannelta sektorilta sekä yksityiseltä puolelta. Tukiyhteisö tekee myös yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten kanssa. Yhteistyö mahdollistaa tuleville ammattilaisille työssäoppimisjaksoja sekä päivittää oppilaitosten opettajien tietoutta kolmannen sektorin tämän hetkisestä tilanteesta. Laturin Tukiyhteisöön

järjestetään tutustumiskäyntejä eri opiskelijaryhmille ja vuoden 2012 aikana kehitetään oppilaitosyhteistyötä. (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.)

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisön jäsenten kokemuksia osallisuudesta ja yhteisöön kuulumisesta henkilökohtaisen osallisuuden edistäjänä. Keskeistä on tuoda esille, miten tukiyhteisötoiminta voi luoda edellytyksiä tai mahdollisuuksia marginaalissa elävien henkilöiden osallisuuden toteutumiseen ja sitä kautta mielenterveyden edistämiseen.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa Laturin Tukiyhteisön jäsenten osallisuuden kokemuksista yhteisöön kuulumisen näkökulmasta. Tutkimustietoa voidaan hyödyntää tukiyhteisön toiminnan kehittämiseen tulevaisuudessa. Myös Alvi ry:n muissa toiminnoissa voidaan hyödyntää opinnäytetyön tuloksia, kun kehitetään ja arvioidaan asiakkaiden osallisuutta tukevaa työtä. Keskeisenä tavoitteena on puheenvuoron antaminen tukiyhteisön jäsenille ja tätä kautta hiljaisen tiedon esiin nostaminen. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat kaksi kysymystä:

- 1 Millaisia ovat jäsenten kokemukset osallisuudesta tukiyhteisössä?
- 2 Miten tukiyhteisön jäsenet kokevat yhteisöön kuulumisen voivan edistää henkilökohtaista osallisuuttaan?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1. Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisella tutkimuksella voidaan tarkoittaa erilaisia laadullisen tutkimuksen lajeja. Eri lajeilla yhteistä on pyrkimys selittää ja kuvata tutkimuksen kohteena olevan ilmiön merkityksellistä luonnetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 163.) Tutkijan on kyettävä perustelemaan menettelytapansa uskottavasti, vaikka kvalitatiivisessa tutkimuksessa toinen tutkija voisikin päätyä erilaisiin ratkaisuihin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184–185, 188–189.)

Toteutimme opinnäytetyömme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, koska tarkoituksena on kuvata ihmisten kokemuksia osallisuudesta sekä yhteisöön kuulumisesta. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (1997, 160–164) toteavat, että kvalitatiivisen tutkimuksen ydinajatus on todellisuuden moninaisuudessa ja tutkimuskohteen kokonaisvaltaisessa tarkastelussa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusjoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, aineisto kerätään todellisissa tilanteissa ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina. Tutkimuksen kannalta tärkeät seikat nousevat esiin aineistosta, jolloin aineiston analyysissä keskeistä on reflektointi. Tutkija ei siis määrittele etukäteen, mikä on tärkeää.

Tutkimuksemme kannalta haastatteluiden määrää oleellisempi tekijä on aineiston perusteellinen analyysi, koska lähtökohtana on tutkimuksen kohteena olevien ilmiöiden tarkastelu. Eskolan & Suorannan (1996, 13–14) mukaan kvalitatiiviseen tutkimukseen sopivaa aineistoa ei määrittele aineiston määrä vaan laatu. Otannan sijaan puhutaan usein harkinnanvaraisesta näytteestä, joka kuvaa tutkimuksen kohdejoukkoa. Tärkeää on määritellä tarkasti tutkimuksen kannalta keskeinen teoreettinen viitekehys. Tutkijan aiemmat kokemukset ja elämänhistoria ohjaavat aina jonkin verran hänen ajatteluaan, mutta tarkoituksena olisi oppia ja löytää uusia ulottuvuuksia tutkimuksen kuluessa.

7.2 Teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Teemahaastattelu on avoimen ja strukturoidun lomakehaastattelun välimuoto. Haastattelun aihepiirit eli teemat on määritelty etukäteen, mutta kysymysten järjestys ja muoto voivat vaihdella. Teemahaastattelun avulla voidaan nostaa ihmisten tulkintoja ja heidän asioille antamiaan merkityksiä tutkimuksen keskiöön. Tutkijan tulisi rajata teemat sen verran väljästi, että tutkittavalla on myös mahdollisuus toimia teemojen tarkentajana. Tämä auttaa paljastaman tutkittavan ilmiön moninaisuuden. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 208; Hirsjärvi & Hurme 2000, 48, 66–67.) Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, jotta tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä olisi vapautta tuottaa tietoa omin sanoin. Meidän oli tärkeää määritellä haastattelun teemat etukäteen, jotta pystyimme jäsentämään haastattelutilanteita tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden mukaisesti.

Teemahaastattelussa tutkijan tulee huolehtia siitä, että määritellyt teema-alueet käydään läpi jokaisessa haastattelussa. Haastatteluiden onnistumisen kannalta on merkittävää, saavuttaako haastattelija haastateltavien luottamuksen. Näin ollen tutkijan on kiinnitettävä huomiota omaan läsnäoloonsa haastattelutilanteessa ja pyrittävä parhaansa mukaan rakentamaan aitoa vuorovaikutusta. (Eskola & Suoranta 1996, 65, 71.) Haastatteluiden luotettavuuteen liittyy haastatteluiden laatu. Laatua parantaa esimerkiksi haastattelurungon huolellinen suunnittelu, teknisen välineistön kunnosta huolehtiminen, haastattelupäiväkirjan pito ja haastatteluiden litterointi mahdollisimman pian haastatteluiden jälkeen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184–185, 188–189.)

Haastattelussa haastattelija ja haastateltava ovat kielellisessä vuorovaikutuksessa keskenään. Pohdittaessa tutkimuksen luotettavuutta, on huomioitava että haastattelun avulla kerättävä aineisto on aina tilannesidonnaista. Tutkimustuloksia ei näin ollen voida yleistää liikaa. Haastattelun etuina voidaan nähdä esimerkiksi joustavuus sekä haastateltavan mahdollisuus saada oma ääneensä kuuluviin. Ihminen voi haastattelun avulla olla tutkimustilanteessa aktiivinen ja merkityksiä tuottava subjekti. Tutkimushaastattelut voidaan jakaa eri ryhmiin

sen mukaan, miten strukturoitu ja muodollinen haastattelutilanne on. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 204–208; Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

7.3 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysillä tuotetaan uutta tietoa tutkitavasta asiasta. Analyysissä aineisto tiivistetään ja pyritään luomaan siihen selkeyttä. Tiivistäessä ei kuitenkaan saa kadottaa aineiston sisältämää informaatiota. Analyysin tarkoituksena on päinvastoin kasvattaa informaatioarvoa luomalla hajanaisesta aineistosta mielekästä ja selkeää. Laadullisten aineistojen analyyseissä keskitytään aineiston eroihin ja moninaisuuteen, jotta johtopäätökset olisivat mahdollisimman tarkat ja aineistolähtöiset. Kvalitatiivisen tutkimuksen tulkintojen tekemiseen ei ole olemassa muodollisia ohjeita, jonka vuoksi aineiston analyysi on yksi haasteellisimmista vaiheista. Tulkintojen osuvuus ja monipuolisuus on riippuvainen tutkijoiden omasta tieteellisestä luovuudesta. (Eskola & Suoranta 1996, 104–106, 111.)

Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi teemoittelun, koska tarkoituksena on nostaa esiin havaintoja aineistosta käsin. Teemoittelu on tapa analysoida kvalitatiivista tutkimusaineistoa. Kerätystä aineistosta voidaan tematisoinnin avulla nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Aineisto esitetään kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja ja sieltä voidaan poimia keskeisimmät teemat. Pyrkimyksenä on erottaa aineistosta tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelussa järjestetyistä vastauksista irroitettuja sitaatteja voidaan käyttää perustelevaan tutkijoiden tekemää tulkintaa ja kuvaamaan aineistoa. (Eskola & Suoranta 1996, 135–136.)

Tutkimuksemme pohjautuu käytäntöön, sillä opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa aineistoa Laturin Tukiyhteisön toiminnan kehittämiseen. Yhteisön toiminnan kehittämisen kannalta merkityksellistä tietoa on mahdollista saada aineistosta esiin teemoittelemalla. Teemoittelussa saadusta aineistosta voidaan kerätä juuri tutkimusongelman kannalta merkityksellistä tietoa. Tekstiaineistosta voidaan teemoittelun avulla saada näkyviin kokoelma erilaisia tuloksia ja esitettyjen ky-

symysten vastauksia. Tutkimustulokset sopivat parhaiten erilaisiin käytännöllisiin intresseihin. (Eskola & Suoranta 1996, 139.)

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aineiston analyysivaiheessa se, miten aineisto on litteroitu ja miten hyvin koko aineisto on otettu huomioon. Haastatte-
luilla kerätty aineisto syntyy aina yhteistyössä haastattelijan ja haastateltavan kanssa, mutta sen tulisi heijastaa mahdollisimman hyvin tutkittavien henkilöiden ajatusmaailmaa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 184–185, 188–189.)

7.4 Opinnäytetyöprosessin kuvaus

Opinnäytetyöprosessi alkoi loppuvuodesta 2011, kun keskustelimme Laturin Tukiyhteisön vastaavan työntekijän kanssa opinnäytetyöyhteistyöstä. Perehdyimme alussa tutkimuksen avainkäsitteisiin ja teoriapohjaan sekä tutkimusympäristön toimintaan. Tänä aikana työ muotoutui tutkimussuunnitelman muotoon ja laadimme opinnäytetyömme käsikirjoitusta. Hankimme aiheeseen liittyvää aiempaa tutkimustietoa sekä suunnittelimme oman tutkimuksemme toteuttamista. Työn rajaukseen tuli tässä vaiheessa muutoksia, koska Laturin Tukiyhteisön toiminnan painopisteet olivat muuttuneet mielenterveyskuntoutujien kanssa tehtävästä työstä laajemmin marginaalissa elävien ihmisten tukiyhteisötoimintaan.

Ennen tutkimuksen toteuttamista vierailimme Laturin Tukiyhteisössä ja kerroimme yhteisön kokouksessa suunnitteilla olevasta opinnäytetyöstä. Kesäkuussa 2012 toteutimme tutkimuksen aineiston muodostavat Laturin Tukiyhteisön jäsenten haastattelut. Lähetimme teemahaastattelurungon (LIITE 1: Teemahaastattelurunko) etukäteen nähtäväksi tukiyhteisön henkilökunnalle. Tukiyhteisössä oli etukäteen tiedotettu opinnäytetyöyhteistyöstä jäsenille ja meille oli kartoitettu valmiiksi vapaaehtoisia haastateltavia. Sovimme tarkat haastatteluaikat vielä henkilökunnan kanssa ja varasimme hyvin aikaa haastatteluiden tekemiselle.

Haastattelut nauhoitettiin ja nauhoituksesta ilmoitettiin osallistujille ennen haastattelun alkua. Tähän liittyen haastateltavat allekirjoittivat suostumuksen osallistua haastatteluun (LIITE 2: Haastattelun suostumuslomake). Alkuperäisenä tavoitteena oli saada vähintään viisi haastateltavaa, josta lopullinen lukumäärä kasvoi seitsemään haastatteluun. Haastatteluihin osallistui kuusi miestä ja yksi nainen, iältään 35–58-vuotiaita. Yhden haastattelun pituus oli keskimäärin 15 minuuttia. Haastatteluja varten saimme käyttöömmme erillisen huoneen Laturin Tukiyhteisön tiloista.

Haastatteluiden toteuttamisen jälkeen litteroimme aineiston tekstiksi, jota kertyi yhteensä 32 sivua. Käytimme aineiston analyysimenetelmänä teemoittelua.

Aluksi luimme litteroidun aineiston läpi useaan kertaan ja pyrimme perehtymään aineistoon mahdollisimman syvällisesti. Luokittelimme aineiston teemoiksi tutkimuskysymystemme mukaan ja teemojen pohjalta alleviivasimme aineistosta oleelliset asiat. Tutkimuskysymyksiin vastaavien teemojen lisäksi keräsimme yhdeksi mielenkiintoiseksi teemaksi havainnot, joissa haastateltavat kertoivat Laturin Tukiyhteisöstä omin sanoin.

Litteroidusta aineistosta tekemiemme alleviivausten perusteella muodostui kolme pääteemaa, jotka kuvaavat tutkimuksen tuloksia. Jatkoimme tutkimuskysymyksiin sopivien teemojen ryhmittelyä vielä pidemmälle, jolloin pääteemojen alle muodostui selkeitä alateemoja. Tutkimustuloksia avatessamme nostimme aineistosta esiin sitaatteja kuvaamaan aineistoa. Päätimme käyttää runsaasti sitaatteja tutkimustulosten kuvaamiseksi. Teemoittelun perusteella kokosimme tutkimuksen johtopäätökset. Tämän jälkeen pohdimme ja arvioimme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Lopuksi arvioimme tutkimuksen toteuttamista sekä pohdimme ammatillista kasvuamme opinnäytetyöprosessin aikana.

9 TUTKIMUSTULOKSET

9.1 Kokemukset osallisuudesta tukiyhteisössä

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenämme oli selvittää, millaisia ovat jäsenten kokemukset osallisuudesta Laturin Tukiyhteisössä. Kysyimme haastateltavilla millaisissa tilanteissa he kokivat olevansa osa Laturin yhteisöä ja tiivistimme vastaukset osallisuuden kokemuksia kuvaaviksi teemoiksi. Näitä olivat yhdessä tekeminen, sosiaalinen vuorovaikutus ja vertaisuus.

9.1.1 Yhdessä tekeminen

Haastateltavat mainitsivat yhdessä tekemisen keskeisenä yhteisöön kuulumisen elementtinä. Laturin Tukiyhteisön jäsenille yhdessä tekeminen tarkoitti erilaisiin ryhmiin, retkiin tai vapaamuotoiseen tekemiseen osallistumista. Haastateltavat kokivat tekemisessä tärkeäksi nimenomaan yhdessä olemisen, oli kyse sitten retkestä tai musiikin kuuntelusta.

Sillälailloilla yksinkertaisesti kun tehdään jotain yhdessä tai ollaan jossain retkellä tai kuunnellaan yhdessä musiikkia tai jutellaan ja sillälailloilla kun ollaan kimpassa tai yhdessä, et on useampia.

Mielekkäänä yhdessä tekemisenä haastateltavat mainitsivat musiikki- ja taide-toiminnot tai ryhmät sekä erilaiset peleihin tai urheiluun liittyvät lajit, kuten biljardi, jalkapallo, sähly, petankki ja mölkky. Haastateltavat kertoivat, että Laturin Tukiyhteisön jäsenillä on mahdollisuus osallistua ryhmien vetämiseen ja sitä kautta he voivat ottaa vastuuta tukiyhteisön toiminnasta.

Ollaan pelattu trivial pursuittia ja shakkia ja semmosia pelejä ollaan pelattu. Sit ollaan pianoa ja kitaraa pimputeltu... Sit meil on telkkari ja rupatellaan. Sit meillä on tuolla musiikkihuone tai siis rentoutushuone jossa kuunnellaan musaa ja rentoutusjuttuja ja juodaan teetä, kahvia ja tota... täällä voi harrastaa. Tai ainaki mä oon harrastanu.

Mä oon vetäny, oisko pari vuotta, valokuvausryhmää... Ja sitte kuvataideryhmä on ollu. Ja kyl mä muistaki asioista oon tykänny, mitä tääl on tehty.

Harrastusmahdollisuudet ja toiminnallisuus olivat haastateltaville tärkeitä, koska ne helpottavat kotoa lähtemistä ja tuovat säännöllistä päivärytmiä. Haastateltavat kertoivat, että järjestettyä toimintaa voisi olla tukiyhteisössä päivittäin. He myös sanoivat, että yhteistä tekemistä oli kuitenkin joka päivä, myös viikonloppuisin. Tämä oli haastateltavien mukaan olennainen ja merkittävä osa yhteisöllisyyden rakentumisesta.

Mun mielestä vois vaikka joka päivä olla jotaki ohjelmaa. Ettei joka päivä olis vaan sitä himassa löhöämistä. Et tulis lähetettyki jonnekki.

Viikonloppusinki lähetään kävelyille ja retkelle tai sit pelaamaan jotain ulkopetankii, mölkkyy tai jalkapallo on torstaisin. Kyllä täällä aina, aina niinku ja ite voi sit aina ehdottaa jotain että kyllä täällä niinku sillee ryhmät pyörii täällä, joka viikonpäiväs aina eri, et onhan se ihan mukavalt tuntuu...

Haastateltavien mukaan Laturin Tukiyhteisön toimintaan oli mahdollista tuoda ehdotuksia ja he sanoivat, että toimintaa suunnitellaan yhteisesti. Haastateltavat kertoivat tukiyhteisön yhteisestä kokouksesta, tiedotustiistaista, jossa oli mahdollisuus tuoda esille omia ajatuksia ja ehdotuksia toimintaan liittyen. Yhteisen kokouksen lisäksi haastateltavien mielestä tukiyhteisön ilmapiiri oli muutenkin sellainen, että ehdotuksia oli mahdollista tuoda esille oikeastaan koska tahansa. Haastateltavat kuvailivat Laturin Tukiyhteisön päätöksentekoa jäsenten näkökulmasta demokraattiseksi.

Tääl on joka toinen viikko se tiedotustiistai, mikä on kaikkien yhteinen kokous. Niin kyl siin... tai riippumatta siitä voi itseasias mennä koska tahansa sanomaan et toivoo jotain.

No voi itte kertoa et lähetäänkö sinne, tänne ja tehäänkö tota ja tota ja sithän keskustellaan sitte. Sit jos se saa kannatusta ni sitte asiat

tehdään silleen ku on sovittu... ettei kukaan voi niinku omia sitä itelleen, vaatimalla vaatia, et se tehään yhdessä. Kaikki pitää ottaa huomioon.

9.1.2 Sosiaalinen vuorovaikutus

Sosiaalinen vuorovaikutus oli keskeinen teema haastatteluissa, kun haastateltavat kertoivat millaisissa tilanteissa he kokevat olevansa osa Laturin Tukiyhteisöä. Sosiaalinen vuorovaikutus merkitsi jäsenille keskustelua, sosiaalista kontaktia, merkityksellisiä ihmissuhteita sekä muiden jäsenten ja ohjaajien seurassa olemista. Syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta mahdollisuudet merkityksellisiin ihmissuhteisiin olivat jäsenille tärkeitä. Haastateltavat sanoivat, että he saattaisivat helposti eristäytyä kotiin ilman tukiyhteisöä.

Tänne ku tulee ovesta sisään ni tulee semmonen tunne että kuuluu johonki ja tutut ohjaajat ja jäsenet kenen kans voi jutella sitten. Niinku sitä ajanvietettä ja sosiaalista kontaktia. On aina hyvä et on ihmisiin jonkilaista kontaktia ettei jää sinne kotiin yksin ihmettelee.

Oikeestaan niinku täällä pystyy juttelemaan ihmisten kanssa. Mä niin helposti linnottaudun kotiin että... Oikeestaan mulle riittää keskustelu ja telkkarin kattelu. Niinku seurassa oleminen ylipäättään.

Sosiaalisen vuorovaikutukseen liittyi haastatteluissa Laturin Tukiyhteisön turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri. Haastateltavat kertoivat, että he kävivät tukiyhteisössä, koska siellä sai olla oma itsensä ja heihin suhtauduttiin ystävällisesti. Tärkeää haastateltaville oli tässä myös oikeiden ystävyysuhteiden solmiminen, joka on saattanut olla heille haasteellista yhteisön ulkopuolella. Tukiyhteisössä oli myös kannustettu jäseniä osallistumaan yhteisön ulkopuolisiin toimintoihin, jotka ovat auttaneet jäseniä löytämään uusia sosiaalisia kontakteja.

Mä en kyllä muita paikkoja erityisesti tiedä... toimivaa ja mukavaa paikkaa mis ihmiset saa tutustua rauhas toisiinsa ja olla sit oma itsensä täällä.

Ku oli puhe ystävistä ni mä uskoisin että mul on yks uus ystävä. Ei täältä vaan täältä kannustettiin meneen semmoselle eräälle leirille, joka oli viime kesänä. Ni mä löysin sieltä tommosen yhden ystävän, joka pyys mua sitte käymään. Se tuskin ois onnistunu ilman Laturia.

Haastateltavat kertoivat, että tukiyhteisössä käymisestä oli apua päihteettömään elämään. Laturin Tukiyhteisö helpotti päihteettömyyttä, koska yhteisössä oli mahdollisuus sosiaalisiin kontakteihin, joihin ei liittynyt esimerkiksi alkoholin käyttö. Haastateltavat kuvailivat, että ennen tukiyhteisöä ystäviä oli ollut vaikea löytää ja sosiaalisia suhteita oli saattanut muodostua esimerkiksi pääosin ravintolaporukoista. Haastateltavat kertoivat, että tukiyhteisöä tarvittiin etenkin iltaisin, jolloin yleensä kaikki muut paikat ovat kiinni. He kuvailivat kiinnittyneensä tukiyhteisöön etenkin siksi, että iltaisin oli mahdollisuus tavata muita jäseniä ja osallistua toimintaan.

Ja täällä käy näitä mielenterveyskuntoutujia ja mun mielestä tää on hyvä siinä mielessä et tää on nimenomaan iltasin auki, mun mielestä tää on parempi kun monet tommoset muut. Tommoset niinku mielenterveys missä mä oon aikasemmin käyny. Se mihin muissa paikoissa on tyrehtyny se homma on et siel ollaan vaan aamupäivisin, iltasin ne ei oo enää auki. Kyl mä oon koittanu elvyttää jossain muissaki paikoissa käymistä... mut sit mä tuun kuitenkin joka päivä illalla tänne.

Haastatteluissa osallisuuden kokemukset liittyivät mahdollisuuteen olla muiden jäsenten lisäksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa myös Laturin Tukiyhteisön työntekijöiden kanssa. Haastateltavat kokivat ohjaajien läsnäolon merkitykselliseksi, sillä heitä pidettiin asiantuntevina ammattilaisina ja samalla aidosti välittävinä ihmisinä. Heidän mielestään ohjaajille oli helppo tulla juttelemaan luottamuksellisesti omista asioista ja heistä tuntui, että vuorovaikutussuhde on lemminpuolinen.

Sanotaan et noi ohjaajatki tulee usein istumaan siihen nojatuoli-ryhmään ja tota heidänkin kanssaan on kiva jutella.

Ne niinku huoltaa meitä vähän pikkasen noi ohjaajat täällä... kattoo että on niinku joku mihin nojata sitte hengellisesti... tai niinku auttaa sitä mielenterveyttä nää ohjaajat täällä.

Haastateltavat kuvailivat, että tukiyhteisön toiminnan painopisteiden uudistuttua vuonna 2011 jäsenten ja ohjaajien välinen suhde on ollut tasavertaisempi ja enemmän vastavuoroinen. He näkivät merkityksellisenä mahdollisuuden tutustua ohjaajiin ihmisinä. Haastateltavat sanoivat, että ohjaajille puhumiseen oli matala kynnys.

Ihan vaikka niin, että voidaan mennä tonne työhuoneeseen... sillai avoimet ovet. Tai sillai jotenki et ollaan tasavertaisempia, että heillä ei oo enää niin ohjaajan roolia... Jotku ohjaajat on alkanu puhua itsestäänki enemmän mitä ennen.

9.1.3 Vertaisuus

Laturin Tukiyhteisön toiminnassa osallisuuden kannalta tärkeäksi koettiin kokemukset vertaisuudesta ja vertaisuuteen perustuva toiminta. Haastateltavat kokivat, että tukiyhteisössä oli mahdollisuus yhteisten kokemusten jakamiseen samanhenkisten ihmisten kanssa.

Ku on niinku samanlaisia ongelmia on, se on niinku terapeutista ku on muitaki joil on vähän niinku vinksahantu täällä.

Vertaisuus mahdollisti haastatteluiden perusteella matalan kynnyksen tukiyhteisön toimintaan osallistumiselle. Haastateltavat kokivat, että marginaalissa elämiseen liittyi esimerkiksi psyykinen sairaus, päihteidenkäyttö tai sosiaalisia haasteita. Marginaalisuuteen liittyi haastateltavien mielestä eristäytyminen tai yksinäisyys. Tukiyhteisössä oli heidän mielestään mahdollista saada vertaistukea vaikeisiin elämäntilanteisiin.

Täällä tulee nopeesti tutuks ihmisten kanssa. Varsinki tollaselle yksinäiselle ihmiselle, joka käy vaikka sairaalahoidossa tai on just päässy sairaalasta tai sairastanu skitsofreniaa, tää on niin pieni kynnyks. Se voi tuntuu isolta mut sen kynnyksen yli ku pääsee ja tulee Laturiin ni niitten sairaiden ihmisten tai niin sanotusti sairaiden ihmisten vointi paranis kyllä ku jaksais käydä tääl Laturis.

Mä oon vähän syrjäänvetäytyvä mut tavallaan sit oon kiinnostunu ihmissuhteiden tekemisestä hirveesti. Nyt mul on semmonen kavერი, [henkilön nimi] ja se on kolleega, psyykkisistä syistä mielenterveyseläkkeellä niin aina ku tapaa hänet ni jutellaan tarkkaan.

Haastateltavat kokivat vertaisuuden niin tärkeäksi, että sen pohjalta toivottiin myös järjestettyä toimintaa tukiyhteisössä. Haastateltavat kaipasivat tukiyhteisön toimintaan myös lisää organisoituja keskusteluryhmiä, joissa voisi olla joku etukäteen määritelty teema. He mainitsivat, että yhteisön oleskelutilassa oli joskus levotonta, jonka vastapainoksi sopisivat rauhallisemmat pienryhmät.

Usein tuol on vähän levotonta tuol olohuoneessa... siel pelataan tota biljardia tai sitte musiikki on päällä tai jotain... Must tääl vois olla

semmosii pienryhmiä, jonkinlaisia. Ihan vaan tommosii niinku jutteluryhmiä, pienryhmiä. Ehkä joku teema ois hyvä olla. Kuitenki et se niinku antas semmosta vauhtia siihen.

Vertaistukeen liittyen haastateltavat toivat esille, että heillä oli kiinnostusta vertaisryhmien vetämiseen yhdessä muiden jäsenten kanssa. He kokivat tärkeäksi, että ryhmä toteutuisi ja ihmiset innostuisivat lähtemään siihen mukaan. Heidän mielestään vertaisuutta oli mahdollista toteuttaa keskusteluryhmän muodossa.

Itseasiassa mä oon vähän puuhailemassa tänne yhden ihmisen kanssa niin vertaistukiryhmää, siis keskusteluryhmää. Et se voi olla syksyllä sit ajankohtanen. Jos vaan, niinku ohjaajat on ja varmasti löytyy aineistoa, et kuhan sit tulis vaan jengiä siihen ryhmään.

9.2 Henkilökohtainen osallisuus

Toisena tutkimuskysymyksenä oli kuvailla miten Laturin Tukiyhteisön jäsenet kokivat tukiyhteisöön kuulumisen voivan edistää henkilökohtaista osallisuuttaan. Tähän määrittelimme aineistosta teemoiksi elämänhallinnan ja yhteisössä vaikuttamisen. Pyysimme haastateltavia kuvailemaan, miten Laturin Tukiyhteisön toimintaan osallistuminen näkyy heidän henkilökohtaisessa elämässään ja arjessaan. Kysyimme myös, millaisiin asioihin he ovat halunneet tai haluaisivat tukiyhteisössä vaikuttaa ja pitivätkö he vaikuttamismahdollisuuksia tärkeinä.

9.2.1 Elämänhallinta

Haastateltavat kertoivat, että Laturin Tukiyhteisön toimintaan osallistuminen ja tukiyhteisön jäsenyys olivat auttaneet heitä suoriutumaan paremmin ja itsenäisemmin päivittäisistä toiminnoista ja velvollisuuksista, kuten kaupassa tai apteekissa käymisestä. He kuvailivat elämänhallintaa lisääntyneenä vastuunotto-
na omasta elämästä. Henkilökohtainen osallisuus merkitsi haastateltaville myös sitä, että he kokivat sosiaalisen toimintakykynsä parantuneen Laturin Tukiyhteisön jäsenyyden myötä ja he näkivät itsensä tarpeellisina tukiyhteisölle. Haasta-

teltavat toivat esille, että he olivat mielestään sosiaalisempia ja rohkeampia tukiyhteisön ulkopuolellakin. Haastateltavat mainitsivat, että myös läheiset olivat antaneet heille positiivista palautetta.

Otan vastuun omista teioista ja tekemisistä...Et täytyy ite hakeutua hoitoon... Oon tullu paljon skarpimmaks. Ei oo niin arka ja uskaltaa mennä ihmisjoukkoihin ja käydä kaupassa ja tehdä tolleen noi rutit. Käydä apteekissa ja kirjastossa ja tommosissa... Mä oon siinä mieles skarpannu Laturin ansiosta, et mun aktiviteetti ja käyttäytyminen on muuttunu semmoseks niinku aikuismaiseks. Semmoseks et tykkää käydä ja saa voimaa Laturista ja sitte tää tunne on molemminpuolinen. Mä saan Laturilta ja Laturi saa multa. Et mä tunnen itteni erittäin hyödylliseks ja samalla itteni tärkeeks täs meiän pisteessä.

Mä oon oppinu... Ollu työkyvyttömyyseläkkeellä kaksyt vuotta ja aikasemmin mä olin hyvin syrjäänvetäytyvä ja nyt sitte ku mä oon oppinu, että tämmöses paikas voi käydä, tällases paikas voi jutella ihmisten kanssa, ja tämmöses paikas voi kuluttaa aikaa vaikka nyt sen biljardijengin kanssa...Tää on antanu mun elämään uuden ulottuvuuden...

Haastateltavat kuvailivat tukiyhteisöä elämänhallinnan kannalta tärkeäksi sillä perusteella, että Laturin Tukiyhteisö auttoi vapauden ja vastuunoton hallinnassa esimerkiksi muutettaessa tuetusta asumisesta itsenäisempään asumismuotoon. Tukiyhteisö mahdollisti päivään selkeän rakenteen, joka helpotti itsenäisempään asumiseen sopeutumista.

Mä rupesin samalla käymään täällä kun tapahtu tommonen elämänmuutos... Ja tää on ehkä auttanu et se ei oo ollu niin terävä se elämänmuutos ja tullu uutta struktuuria niinku helpottanu tätä elämänmuutosta. Mutta suuri elämänmuutos enemmän vapautta ja vastuuta sisältävään asumismuotoon. Jatkuu semmonen struktuurillisuus päivässä ja viikossa ku mä oon muuttanu itsenäiseen asumiseen niiku tätä pitää yllä tämmönen Laturi.

9.2.2 Tukiyhteisössä vaikuttaminen

Haastateltavat sanoivat, että yhteisössä vaikuttaminen oli tärkeä osa Laturin Tukiyhteisön toimintaperiaatteita. He halusivat olla mukana perehdyttämässä uusia jäseniä tai toimia ikään kuin muiden jäsenten edunvalvojina suhteessa henkilökuntaan. He toivoivat myös tukiyhteisön muilta jäseniltä aktiivisuutta yhteisössä vaikuttamiseen.

Kyllä täällä pystyy mun mielestä hirveen paljon vaikuttamaan näihin asioihin. Ehkä sillain juuri siihen, että vois olla asiakkaiden äänenä suhteessa ohjaajiin niinku... Ja koittaa saada niitä ideoita et ne toteutuu myös.

Oon mä tietysti vähän arka ja ujo, mut semmoseen ainaki paneutunu tälleen että ottaa lämpimästi vastaan noi uudet jäsenet, kertoo sit vähän Laturin toiminnasta ja jos ei ite osaa kaikkii kertoo ni kysyy ohjaajilta sit... Tollai niinku tutustuttaa et niil on helpompi tulla tänne sitte. Ja toivon et jäseniä ois semmosia aktiivisia täs toiminnassa ja Laturin jatkumisen takia ois tota hyvä jos homma pyöris.

Tukiyhteisössä vaikuttamiseen oli haastateltavien mielestä matala kynnyks ja he uskoivat, että heidän ideoitaan ja ehdotuksiaan huomioidaan. Toisaalta haastateltavat kuvailivat, että he kokivat toiminnan jo mielekkäänä sellaisenaan, jolloin vaikuttamista ei nähty niin tarpeelliseksi. He kokivat vaikuttamisen mahdollisuuden kuitenkin olennaisena osana Laturin Tukiyhteisön ilmapiiriä.

Oon tottunu tähän semmosena ku tää on, en oo hirveesti pohtinu että vois kehittää, mitä vois ehdottaa. Mä luulen että tääl on semmonen ilmapiiri et sen [kehittämisidean] sais eteenpäin.

Aina saa ehdottaa näille täällä, et jos halua johonki retkelle, on mieles joku hyvä idea minne voitais mennä yhes tai tuottaa joku juttu yhdessä... mut ei mulle oo tullu mitää ideoita mieleen että.

9.3 Laturin Tukiyhteisö osana haastateltavien elämää

Laturin Tukiyhteisön merkityksellisyys nousi selkeästi esiin aineistosta, joten nostimme myös sen esille tutkimustuloksena, vaikkemme olleet määritelleet sitä suoraan tutkimuskysymykseksi. Haastateltavat kävivät tukiyhteisössä viikoittain eli toimintaan osallistuminen oli hyvin säännöllistä. He kertoivat käyvänsä Laturissa myös viikonloppuisin. Tukiyhteisö määrittyi haastatteluiden perusteella erittäin kiinteäksi osaksi haastateltavien arkea ja vapaa-aikaa. Haastateltavien mielestä oli tärkeää, että Laturin Tukiyhteisö on auki kaikkina viikonpäivinä.

Kysyimme haastatteluissa, mitä Laturin Tukiyhteisö jäsenille merkitsee. Haastateltavat kokivat tukiyhteisöllä olevan hyvin kokonaisvaltainen merkitys heidän elämässään hyvinvoinnin näkökulmasta. Laturin Tukiyhteisön toimintaan osallistuminen toi ryhtiä päivään, rytmitti arkea sekä auttoi esimerkiksi itsenäisempään selviytymiseen. Haastateltavat kertoivat, että he saattaisivat joutua turvautumaan sairaalahoitoon, mikäli tukiyhteisön toimintaa ei olisi. Kaiken kaikkiaan haastateltavat kuvailivat tukiyhteisöä erittäin tärkeäksi.

Se on melkeen kaikki. En haluais missään mielessä joutua pois tämmösestä tilasta, mis oisin ilman Laturia. Mä koen sen ihan elintärkeeks mulle... et mun päivät rytmittyy sen mukaan. Sairaalareisu vois olla edessä jos Laturi lopetettais. Vointi heikkenis.

No se tuo semmosta yhteisöllisyyttä ja säännöllisyyttä... et ku päivästä tai illasta tuun tänne niin se tuo semmosta struktuuria päivään että saa tehtyä asiat tiettyyn aikaan ja säännöllistä päivärytmiä.

Kysyimme haastateltavilta näkökulmia siihen, että jos he eivät enää voisi käydä Laturissa niin mitä heidän elämästään jäisi pois. Haastateltavat kertoivat, että ilman tukiyhteisöä heiltä jäisi pois arjen säännöllisyyttä, harrastuksia, ystäviä ja elämän sisältöä. Haastateltavat kuvailivat Laturin Tukiyhteisön merkitystä todella voimakkailla sanoilla, esimerkiksi ilman tukiyhteisöä tulisi tyhjiö, taantuma tai menetys. Haastateltavat kertoivat, että Laturin Tukiyhteisön työntekijöiden tuki oli erilaista verrattuna muihin yhdistyksiin, joissa he olivat käyneet. He pitivät

ongelmallisena muiden yhdistysten työntekijöiden kiinnostuksen puutetta olla asiakkaiden tavoitettavissa.

Jäis nämä kaverit täältä. Jäis säännöllinen päivärytmi. Jäis ryhdyttyä päivystä, struktuurillisuus. Tulis tyhjiä enkä tiiä mitä tekisin iltaisin. Jäis paljon toimintaa mitä mä teen täällä pois... Kyl siin aika paljon menettäis kyllä. Tää on tärkeä osa, suuri osa päivästä ja viikosta, mitä mä täällä vietän.

Kaikki oikeestaan jäis taas pois. Et se on niinku alkupisteeseen lähtis. Ennen ku oli sairaalahoito mul oli alkupistees kaikki. Ja tuntus et taantuma tulis uudestaan.

Haastateltavat toivat esille, että he olivat onnistuneet solmimaan Laturin Tukiyhteisössä pysyviä ihmissuhteita. He uskoivat, että ystävyysuhteet muihin tukiyhteisön jäseniin voisivat säilyä ilman yhteisöä, esimerkiksi jos Laturin Tukiyhteisö lakkautettaisiin tai heillä ei muuten olisi mahdollisuutta enää osallistua toimintaan. Haastateltavat kuvailivat, että ihmissuhteiden ylläpitäminen tai säilyttäminen olisi kuitenkin haasteellista ilman tukiyhteisöä.

No tosi paljon. Tuntuu että yksi osa elämästä. Tosi... kyllä jäis tosi paljon... Mä uskon, uskon että jos lakkaisin käymästä täällä tai tää lakkautettaisiin nii on joitain semmosia ystäviä, jotka mä uskon että säilyis sen jälkeen myös.

Mä tiesti yrittäisin soittaa Laturin jäsenille, joihin oon täällä tutustunut ja sitä kautta saada kontaktia niihin ihmisiin, joihin täällä on tutustunut. Se tiesti alus voi olla vaikeeta, mut sitä pitäis vaan tsemppata. Pitää ihmissuhteista kii. Elää niit asioita sitte yhdessä ilman Laturia.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

10.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Tutkimuksemme perusteella ilmeni, että syrjäytymisuhan alaisille tai marginaalissa eläville Laturin Tukiyhteisön jäsenille osallisuuden kokemukset liittyvät yhdessä tekemiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja vertaisuuteen. Yhdessä tekeminen oli merkittävää, koska se oli haastateltaville mahdollisuus lähteä kotoa, jonne he helposti kuvailivat linnoittautuvansa. Tutkimuksen perusteella nousi esiin, että ilman tukiyhteisöä arki näyttäytyy passiivisena tilana, jossa ei välttämättä tavata ketään ihmisiä tai nousta sängystä ylös.

Haastateltaville oli tärkeää, että Laturin Tukiyhteisö on nimenomaan iltaisin auki. Tämän perusteella marginaalissa elävät henkilöt kokevat tarvitsevansa tukea ja toimintaa iltaisin virka-ajan ulkopuolella, jolloin monet palvelut tai kohtaamispaikat ovat kiinni. Voisi ajatella, että iltaisin eristäytyneisyyden kokemukset korostuvat, koska tällöin ihmisillä on usein enemmän vapaa-aikaa. Vapaa-aikana ihmiset esimerkiksi harrastavat, tapaavat ystäviä ja viettävät aikaa perheensä kanssa. Marginaalissa eläville ihmisille tulisi tarjota palveluita, jotka mahdollistavat normaalin elämänrytmin tai helpottavat sen ylläpitämistä. Yhteisöllisille palveluille saattaa olla jopa enemmän tarvetta iltaisin ja viikonloppuisin. Terhi Laineen & Arja Suikkalan (2010, 200) mukaan mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät henkilöt hakeutuvat terveyskeskuspäivystykseen usein iltaisin ja viikonloppuisiin saadakseen apua fyysisiin oireisiin tai mahdollisuuden keskustella jonkun kanssa. Fyysisten oireiden taustalla on osalla ihmisistä psykososiaalisia ongelmia. He hakevat apua päivystyksestä, vaikka apua olisi voinut saada päivisin toimivista palveluista. Myös tämän perusteella voitaisiin ajatella, että iltaisin psykososiaalisen tuen ja palveluiden tarve korostuu.

Opinnäytetyömme perusteella on tärkeää, että tukiyhteisössä tarjotaan monipuolisia toiminta-, retki-, ja harrastusmahdollisuuksia jäsenille jatkossakin. Tekeminen ei ollut jäsenille pelkkää toimintaa, vaan siihen liittyi keskeisesti yhdessäolo. Samaa johtopäätökseen osallisuudesta on päätenyt Minna Laitila (2010,

99–102) väitöskirjassaan. Laitilan mukaan mielekäs tekeminen lisää asiakkaiden osallisuutta, koska se mahdollistaa sosiaalisen vuorovaikutuksen, uusien taitojen oppimisen sekä jäsentää arkea. Yhdessä tekeminen voidaan nähdä yhteisössä toimimisena, jonka Kirsi Juhila (2006, 54–55) määrittelee osallisuuden lähtökohdaksi.

E erityisen tärkeää osallisuuden kokemusten kannalta olivat tutkimuksen perusteella tukiyhteisön mahdollistamat sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus, joiden merkitystä korostivat kaikki haastateltavat. Sosiaalisen vuorovaikutuksen tueksi marginaalissa elävät ihmiset tarvitsevat turvallista, hyväksyvää ja tasavertaista ilmapiiriä, jossa työntekijät ovat aidosti läsnä osana yhteisöä. Haastateltavat kertoivat, että oli mukavaa kun Laturin Tukiyhteisön työntekijät saattoivat puhua jäsenille myös itsestään ja heihin oli mahdollisuus tutustua. Laturin Tukiyhteisön henkilökunnan rooli nähtiin positiivisella tavalla erilaisena verrattuna siihen, millaisia asiakkaiden kokemukset olivat monista muista palveluista. Samaan johtopäätökseen on päätyneet Markku Salo (2010, 36–37), jonka mukaan henkilökunnan kyky kohdata asiakas tasavertaisesti on edellytys asiakaslähtöisten palveluiden toteutumiselle.

Marginaaliin kuuluvat ihmiset voivat herättää valtavrassa ennakkoluuloisuutta sekä vähättelevää tai välttelevää käyttäytymistä. Tällaiset asenteet voivat asettaa suuria paineita sosiaaliseen toimintaan yhteisön ulkopuolella. Haastateltavilla saattoi olla vaikeaa löytää ystäviä muuta kautta kuin Laturista, joten tukiyhteisö tarjosi heille erittäin tärkeitä mahdollisuuksia ihmissuhteisiin ja niiden ylläpitämiseen. Tutkimuksemme perusteella vaikeudet ystävien löytämiseen liittyivät tukiyhteisön jäsenillä arkuuteen ja syrjään vetäytymiseen sekä siihen, että henkilö kokee olevansa erilainen ja poikkeava muusta väestöstä. Tähän auttavat vertaisuuden kokemukset tukiyhteisössä, koska samaistuminen valtavirtaan voi olla vaikeaa tai mahdotonta. Myös Kirsi Juhilan (2006, 105) mukaan marginaaliuus voi synnyttää kokemuksellista sivullisuutta. Eila Jantunen (2010, 97) toteaa, että vertaistoiminta ja erilaiset vertaistukimuodot ovat osalliseksi tuleminen väyliä erilaisista syistä ulkopuolisuutta kokeville.

Haastateltavilla oli mielenkiintoa perustaa Laturin Tukiyhteisöön vertaisryhmiä. Heillä oli myös halua osallistua tällaiseen ryhmätoimintaan. Haastateltavat kertoivat, että keskusteluryhmiä voisi olla Laturissa enemmänkin. Tutkimuksen perusteella olisi olennaista, että ryhmissä on etukäteen määritelty teema, jotta keskustelut etenevät ja niissä päästään alkuun. Haastateltavien osallisuuden kokemuksiin näyttäisi siis liittyvän mahdollisuus yhteisten kokemusten jakamiseen. Laturin Tukiyhteisön toimintasuunnitelmassa (Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a.) mainitaan, että jäsenillä on mahdollisuus toimia tukiyhteisössä vertaisohjajina. Tutkimuksemme perusteella vertaisryhmätoiminnoille oli kysyntää ja niiden suunnittelua kannattaa edelleen kehittää. Johanna Seppänen (2003, 63) tarkastelee artikkelissaan työllistämiprojektin vertaisryhmän merkitystä voimavarojen käyttöönoton, narratiivisen kuntoutumisen ja identiteetin muutoksen mahdollistajana. Seppäsen mukaan vertaisryhmässä ihminen voi huomata, ettei olekaan yksin ongelmineen ja muillakin voi olla samankaltaisia kokemuksia. Vertaisryhmässä on mahdollisuus vapaa-ajallakin toimivien ihmissuhteiden muodostamiseen ja lisäksi ryhmän jäsenyys voi helpottaa tiettyyn toimintaan osallistumista.

Elämänhallinta ja tukiyhteisössä vaikuttaminen olivat tutkimuksen perusteella osa haastateltavien henkilökohtaista osallisuutta. Kuten Valokivi (2004, 185) toteaa, kansalaisten kannustaminen vastuunottoon omaa elämää koskevissa kysymyksissä on tärkeää osallisuuden toteutumisen kannalta. Tutkimuksessa ilmeni, että tukiyhteisössä osallistuminen oli kannustanut haastateltavia vastuunottoon omasta elämästä ja hyvinvoinnista. Haastateltavat kertoivat, että arjen toimintojen suorittaminen, kuten kaupassa käynti ja muiden päivittäisten asioiden hoitaminen sekä päihteettömän elämäntavan omaksuminen, olivat helpottuneet. Juhilan (2006, 63) arjen perusvalmiudet voidaan nähdä osana elämänhallintaa.

Hyvinvoinnista huolehtiminen ilmeni haastateltavien puheessa siten, että sosi- aali- tai terveystalveluihin liittyvää apua saatettiin hakea itsenäisesti kun aiemmin tämä oli ollut vaikeaa. Itsenäinen avun hakeminen voidaan myös nähdä arjen perusvalmiuksien parantumisenä. Tämän perusteella tukiyhteisön jäsen- ten elämäntilanteeseen liittyi psykososiaalisia haasteita, jotka voivat helpottaa yhteisön tuella ja henkilökohtaisen osallisuuden lisääntyessä. Psykososiaalisten

haasteiden taustalla voi olla esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmia. Haastateltavat kertoivat, että tukiyhteisön toimintamalli oli auttanut siirtymisessä itsenäiseen asumiseen ja sitä kautta tuki elämänhallintaa. Elämänhallinnan tueksi haastateltavat kertoivat tarvitsevansa säännöllistä päivärytmiä, joka mahdollistui tukiyhteisön toimintaan osallistumalla.

Haastateltavat kertoivat, että tukiyhteisöllä oli merkitystä päihteettömän sosiaalisen verkoston muodostumisessa ja sitä kautta elämänhallinnassa. Päihdeongelmat voivat marginaalissa elävillä ihmisillä olla yhteydessä mielekkään tekemisen puuttumiseen ja sosiaalisten verkostojen niukkuuteen tai vaihtoehtottomuuteen. Esimerkiksi alkoholin käytöllä voidaan helpottaa sosiaalisia paineita ja päihteitä käyttävissä porukoissa voidaan kokea yhteisöllisyyttä, jota ei muuten muodostu arjessa. Jan Holmbergin (2010, 45) mukaan yksi päihderiippuvuuden ulottuvuus on sosiaalinen riippuvuus, jossa henkilö on riippuvainen päihteiden käyttöä vahvistavista sosiaalisista suhteista. Holmberg toteaa, että päihteiden ongelmakäyttöön johtavia syitä voivat yksilön näkökulmasta olla yksinäisyys, ahdistuneisuus, häpeä, syyllisyys ja masennus. Päihteiden käyttöön liittyy usein jokin tunnetila, jota tavoitellaan tai josta halutaan eroon. Toisaalta voi olla pyrkimys tunteiden turruttamiseen päihteiden avulla.

Tukiyhteisössä vaikuttamisen mahdollisuudet osana henkilökohtaista osallisuutta olivat jäsenille tärkeitä, vaikka he eivät aina pyrkineetkään aktiivisesti vaikuttamaan yhteisön toimintaan. Haastateltavat kuitenkin toivat esille, että päätöksenteon demokraattisuus ja tukiyhteisön yhteinen kokous olivat heille tärkeitä toimintamuotoja. Tutkimuksen perusteella on tärkeää, että vaikuttamismahdollisuuksia tarjotaan ja niihin tarttumiseen rohkaistaan silloinkin kun omaa motivaatiota ei löydy. Kyse voi olla myös siitä, että omia toiveita on hankala sanoittaa. Vuokko Niirasen (2002, 72) mukaan ihmiselle ei voi muodostua uskoa omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa, jos hän jää syrjään jo omaa itseään koskevassa päätöksenteossa. Osallisuuden kannalta on tärkeää, että Laturin Tukiyhteisössä kannustetaan jäseniä osallistumaan päätöksentekoon ja vaikuttamiseen, koska kyse on heidän asioistaan. Näin voidaan edistää ihmisten uskoa omiin mahdollisuuksiinsa laajemminkin.

Haastateltavat myös hyödynsivät tarjolla olevia vaikuttamismahdollisuuksia ja he halusivat toimia toisten jäsenten edun mukaisesti ja tuoda heidän ääntään kuuluviin. He toivoivat, että muutkin olisivat aktiivisia ja osallistuisivat vaikuttamiseen heidän kanssaan. Tämä ilmentää hyvin henkilökohtaisen osallisuuden kehittymistä. Minna Laitilan (2010, 85–86) väitöskirjassa haastatellut asiakkaat korostivat, että palvelun käyttäjien tulee olla mukana päätöksenteossa kun kehitetään ja suunnitellaan toimintaa. Myös Kirsi Juhilan (2006, 54–55) mukaan osallisuuden keskeinen ulottuvuus on yhteisöissä vaikuttaminen. Tutkimuksen perusteella Laturin Tukiyhteisössä on onnistuttu luomaan demokraattisia päätöksenteon käytäntöjä, jotka mahdollistavat asiakkaiden osallistumisen.

Varsinaisten tutkimuskysymysten ulkopuolelta tutkimusaineistosta nousi esiin, miten tärkeää marginaalissa eläville ihmisille on itselleen mielekkääseen yhteisöön kiinnittyminen. Laturin Tukiyhteisön merkitys oli jäsenille hyvin suuri, haastateltavat kuvailivat yhteisöä elintärkeäksi ja selviytymisen kannalta välttämättömäksi. Haastatteluiden perusteella tukiyhteisöä tarvitsevilla henkilöillä ei usein ole mahdollisuuksia tai halua kuulua valtaviiran tai yhteiskunnan kannalta normaalina pidettyihin yhteisöihin. Tällaisia ovat esimerkiksi perhe-, opiskelu-, työ- tai harrastusyhteisöt. Kun ihminen löytää tällaisessa tilanteessa omaa osallisuuttaan vahvistavan yhteisön, siihen muodostuu hyvin voimakas side. Marginaalissa elävälle tai syrjäytymisuhan alaiselle ihmiselle tukiyhteisö voi olla erittäin tärkeä, koska siellä on mahdollisuus kokea itsensä tarpeelliseksi ja hyödylliseksi. Päätelmää tukee Susanna Hyvärin (2001, 95–96) näkemys siitä, että yhteisöt nähdään erityisen tärkeinä silloin, kun ihminen on vaarassa jäädä niiden ulkopuolelle. Toisten ihmisten olemassaolo on niin kiinteä osa ihmisyyttä, että sen merkitys korostuu vasta kun on vaarassa syrjäytyä.

On tärkeää huomioida, että Laturin Tukiyhteisön jäsenten tilanteet ovat vaihtelevia ja opinnäytetyössä on nostettu esille henkilökohtaisia kokemuksia. Haastateltavat kertoivat oman toimijuuden vahvistumisesta, mutta toisaalta he kuvailivat osallisuutta elämänhallintana arjessa selviytymisen näkökulmasta. Tutkimuksessa ilmeni, että haastateltavien kokemuksen mukaan Laturin Tukiyhteisössä kyetään tukemaan erilaisissa elämäntilanteissa olevien jäsenten osalli-

suuden rakentumista. Tutkimuksen johtopäätöksiä ei voida yleistää koskemaan kaikkia tukiyhteisön jäseniä tai sen toiminnan kohderyhmään kuuluvia.

10.2 Kehittämisehdotukset

Tämän opinnäytetyön johtopäätösten perusteella voisi olla perusteltua, että tutkittaisiin tarkemmin, millainen yhteys Laturin Tukiyhteisöllä ja jäsenten elämäntilanteella voi olla. Nyt tämä kysymys näyttäytyi vain yhtenä osana opinnäytetyötämme. Ajallisen jatkumon huomioimiseksi olisi mielenkiintoista tutkia millaisia kokemuksia Laturin Tukiyhteisön jäsenillä on esimerkiksi viiden vuoden päästä verrattuna tähän tutkimukseen, koska tukiyhteisötoiminta on niin uusi toimintamuoto. Osallisuuteen ja vaikuttamiseen liittyen voisi olla perusteltua tutkia tukiyhteisön jäsenten osallistumismahdollisuuksia ja kokemuksia osallisuudesta yhteiskunnan muilla osa-alueilla.

Oli mielenkiintoista tutkia Laturin Tukiyhteisön jäsenten kokemuksia siten, että yritettäisiin saada enemmän naispuolisia henkilöitä haastateltaviksi. Tutkimuksemme vain yksi haastateltava oli nainen, joten selkeä enemmistö oli miehiä. Lisäksi jatkossa voitaisiin tutkia, mihin Laturin jäsenet sijoittavat tukiyhteisön sosiaali- ja terveystalveluiden kokonaisuudessa. Haastateltavat toivat esille mielenterveyteen ja mielenterveystalveluihin liittyviä asioita, vaikkamme näistä suoraan heiltä kysyneet. Tutkimuksen kohteeksi voisi nostaa myös henkilökunnan ja jäsenten välisen tasavertaisuuden, jota haastateltavat pitivät tärkeänä ja erityislaatuiseuna moniin muihin talveluihin verrattuna.

10.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tavoite oli tuottaa tietoa Laturin Tukiyhteisön toiminnan kehittämiseksi, joten eettisyyttä tulee pohtia sovellettaessa tutkimustuloksia käytäntöön. Tuomen & Sarajärven (2003, 128–129) mukaan ihmisoikeudet ovat osa tutkimuksen eettisyyttä ja niiden toteutumiseksi tutkijan on selvitettävä osallistujille tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät. Tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys ja se tulee kyetä perustelemaan. Luottamuksellisuus tarkoittaa, että tutkimukseen luovutettuja tietoja ei käytetä luvatta muihin tarkoituksiin ja osallistujien anonymiteetti säilyy. Lisäksi tutkijat ovat tutkimukseen osallistujille vastuussa siitä, että tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä.

Eettisten periaatteiden huomioiminen oli tärkeää etenkin tutkimushaastatteluiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Haastatteluissa huolehdimme, että haastateltavat tiesivät tutkimukseen osallistumisen olevan vapaaehtoista ja haastattelutilanne nauhoitettaisiin. Korostimme, että haastattelun voi myös halutessaan keskeyttää koska tahansa, eikä keskeyttämistä tarvitse perustella mitenkään. Selvitimme haastateltaville, että yksittäisiä henkilöitä ei voi tunnistaa tutkimuksesta ja että nauhoitukset tulisivat ainoastaan tutkimuksen tekijöiden kuultaviksi. Kirjallisen suostumuslomakkeen (LIITE 2: Haastattelun suostumuslomake) lisäksi kerroimme nämä asiat haastateltaville suullisesti.

Koska opinnäytetyössämme oli tärkeää nostaa esiin marginaalissa elävien ihmisten kokemuksia, muodostui aineistolähtöisyys keskeiseksi tutkimuksen eettisyyden kannalta. Sitaattien suuri määrä tutkimuksessa perustuu haastateltavien äänen esille tuomiseen, jotta omat näkökulmamme eivät liikaa olisi ohjanneet tutkimustulosten tulkintaa. Tuomi & Sarajärvi (2003, 129–130) toteavat, että laadullisen tutkimuksen uskottavuus ja eettisyys ovat yhteydessä toisiinsa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu rehellisyys sekä tutkimusmenetelmien ja tehtyjen ratkaisujen perusteleminen. Dokumentointi tutkimuksen eri vaiheissa on tärkeää. On huolehdittava siitä, että aiempiin tutkimuksiin viitataan asianmukaisesti eikä niiden roolia vähätellä.

Olemme pyrkineet olemaan mahdollisimman objektiivisia tarkastellessamme tutkimustuloksia ja tehdessämme tutkimuksen johtopäätöksiä. Omat näkemyksemme ovat vaikuttaneet aineistosta esiin nostamiimme havaintoihin siten, että lähestyimme aineistoa sosiaalialan näkökulmasta. Sosiaalialalla tärkeäksi kokemamme arvot, kuten yhdenvertaisuus ja asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, ovat vaikuttaneet lähestymistapaamme opinnäytetyötä kohtaan. Sosiaalialan työn painopisteet kohdentuvat monesti ihmisten arkielämän sujuvuuteen ja haasteisiin, joten nämä seikat ovat vaikuttaneet näkökulmaamme aineiston teemoittelu- ja analyysivaiheissa. Olemme kuitenkin pyrkineet koko ajan tiedostamaan ennakkokäsityksemme tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä kohtaan ja otimme huomioon kaikkien haastateltavien kokemukset niin, ettei kenenkään ääni korostuisi yli muiden. Tuomen & Sarajärven (2003, 132–133, 135, 138) mukaan laadullisessa tutkimuksessa yleensä myönnetään, että tutkijan kokemusmaailma väistämättä vaikuttaa tutkimukseen eikä luotettavuuden arviointiin ole olemassa yksiselitteisiä ohjeita. Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy raportoinnin selkeys sekä johdonmukaisuus.

10.4 Ammatillinen kasvu opinnäytetyöprosessin aikana

Osallisuutta on tutkittu ja pyritty määrittelemään useissa tutkimuksissa. Perustelme oman tutkimuksemme lähtökohtia marginaalissa elävien ihmisten ajankohtaisen kokemustiedon kartoittamisella ja hiljaisen tiedon esiin nostamisella. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys ja tutkimusasetelma tukevat ammatillista kasvuamme. Sosionomin (AMK) näkökulmasta työn kehittäminen edellyttää jatkuvaa yhteistyötä palvelun käyttäjien kanssa niin, että asiakkaan ja työntekijän näkemykset kulkevat rinnakkain. Henkilökohtaisten kokemusten esiin nostaminen on tärkeää, kun pyritään tutkimaan jonkun ryhmän mahdollisuuksia osallisuuteen ja tuottamaan tietoa asiakastyön kehittämisen tueksi. Osalliseksi ei voi tulla ilman, että tuntee kuuluvansa johonkin ja saa kertoa oman tarinansa. Näemme myös tutkimusprosessiin osallistumisen tukiyhteisön jäsenten osallisuuden edellytyksiä vahvistavana tekijänä.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut sosiaali-alan tutkimuksellista osaamistamme ja kriittistä ajatteluaamme kehittävä prosessi. Alussa työn rajaaminen tuntui vaikealta. Haasteena oli myös haastateltavien kokemusten esiin tuominen mahdollisimman todellisuutta vastaavina. Huomasimme, miten tärkeää kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä on pyrkiä perehtymään sekä teoriaan että tutkimusympäristön toimintaan riittävän syvällisesti. Vierailut Laturin Tukiyhteisössä sekä keskustelut ohjaavan opettajan kanssa auttoivat rajaamaan tutkimusta lopulliseen muotoonsa. Tutkimuksen toteuttamisen kannalta oli oleellista, että koimme aiheen tärkeäksi myös työelämän yhteistyötahon näkökulmasta. Tiedon tuottaminen Laturin Tukiyhteisön toiminnan kehittämisen tueksi motivoi meitä työskentelemään mahdollisimman huolellisesti.

Haastatteluiden toteuttamista edesauttoivat käytännön työ- ja työharjoittelukokemukset ihmisten kohtaamisesta sosiaali-alan kentällä. Dialogisen vuorovaikutuksen ymmärtäminen oli mielestämme haastattelutilanteissa tärkeää ja siihen oli saanut hyviä valmiuksia opintojen kautta. Opinnäytetyön toteutuksen kannalta koimme toimivaksi, että olimme ulkopuolisia suhteessa Laturin Tukiyhteisön toimintaan eli emme työskennelleet tai olleet työharjoittelussa kyseisessä yksikössä. Tämä helpotti tasa-arvoisen vuorovaikutussuhteen luomista haastatelta-

vien kanssa ja mahdollisti aineiston tarkastelemisen tuorein silmin. Huomasimme, että kiireettömyys, vapaaehtoisten kartoittaminen etukäteen sekä rauhallinen ja jäsenille tuttu haastattelutila olivat tärkeitä tekijöitä haastatteluiden onnistuneen toteutumisen kannalta.

Meille oli positiivinen yllätys, kuinka aktiivisesti Laturin Tukiyhteisön jäsenet osallistuivat tutkimuksemme haastatteluihin. He olivat todella avoimia ja kertoivat monipuolisesti kokemuksistaan. Tämän perusteella näkisimme, että Laturin Tukiyhteisössä on onnistuttu tukemaan jäsenten kansalaisuutta muutenkin kuin vain toiminnan tavoitteiden tasolla. Mielestämme oli tärkeää nostaa aineistosta esiin runsaasti sitaatteja, koska tutkimuksen tavoitteena oli saada tukiyhteisön jäsenten ääni kuuluviin. Aineiston liiallinen tiivistäminen olisi ehkä johtanut siihen, että jäsenten näkökulmat olisivat jääneet omien tulkintojemme varjoon.

Opinnäytetyöprosessi oli tärkeä kokemus myös siinä mielessä, että teimme yhdessä pitkäkestoista yhteistyötä, joka on aina oma haasteensa. Yhteistyön kautta koemme saaneemme tutkittavaan ilmiöön monipuolisemman näkökulman kuin jos työn olisi toteuttanut yksin. Tutkimuksen tekeminen parityöskentelynä on mielestämme tukenut ammatillista kasvuamme, koska olemme päässeet reflektoimaan kokemuksia asiakkaiden osallisuuden vahvistamisesta sosiaalialan työtä ohjaavana periaatteena sekä tutkimuksen eettisyyttä etenkin asiakkaiden haastatteleminen ja heidän yksityisyytensä suojelemisen näkökulmasta. Yhteiset keskustelumme ovat auttaneet meitä ymmärtämään sosiaalipalveluiden muutoskehitystä, jossa asiakkaita ei pyritä niinkään jaottelemaan diagnostisiin kriteereihin, vaan tavoitellaan ihmisen kokonaisvaltaista kohtaamista. On ollut helpottavaa päästä jakamaan opinnäytetyön tekemisen ajoittain raskaitakin puolia, kuten käsikirjoituksen hiomista ja haastatteluiden litterointia. Nämä olivat tutkimuksen tekemisessä paljon aikaa vieviä osa-alueita, joten niiden kanssa vaadittiin pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä.

Opinnäytetyön toteuttaminen on lisännyt sosionomi (AMK)- tutkinnon kompetensseissa (Sosiaaliportti 2010) mainittua tutkimuksellista kehittämisosaamisemme ja olemme kehittyneet tekemiemme ratkaisujen perustelemisessa. Olemme pohtineet paljon tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä kysymyksiä ja eet-

tisyyttä sosiaalialalla työskenneltäessä, joten myös eettinen osaaminen yhtenä sosionomin kompetenssina on tullut syvällisemmin ymmärretyksi. Tutkimuksemme näkökulmaan liittyy keskeisesti kompetensseissa mainittu osallistava ja kriittinen yhteiskuntaosaaminen, jossa pyritään kansalaisten ja asiakkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien huomioimiseen. Nämä kompetenssit ovat ikään kuin rakentuneet osaksi ammatillista identiteettiämme.

Opinnäytetyön tekeminen on saanut meidät pohtimaan millaisia sosiaalialan ammattilaisia haluamme tulevaisuudessa olla. Erityisen tärkeänä pidämme sosiaalialan työntekijän vastuuta asiakkaan äänen kuulemisessa. Kuuntelemisen lisäksi on tärkeää kuulla ja olla aidosti läsnä sekä olla mukana luomassa yhdessä asiakkaiden kanssa sellaisia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä, jotta omaa elämää koskeviin asioihin vaikuttamiseen olisi mahdollisimman matala kynnyks. Näemme erittäin merkittävänä, etteivät työntekijät tee etukäteen liikaa oletuksia asiakkaiden halusta tai kyvykkyydestä osallistua tai vaikuttaa omaan elämäänsä. Asiakkaalle merkittäväksi voi osoittautua apu kokemusten sanoittamiseen. Sosiaalisista ongelmista kärsivät ihmiset eivät välttämättä aktiivisesti pyri vaikuttamaan omaan tilanteeseensa, mutta heille on merkittävää että vaikuttamisen mahdollisuudet ovat olemassa. Työntekijän rooli on rohkaista asiakasta vaikuttamiseen sekä kohdentaa huomionsa sinne, missä asiakkaan ääni ei vielä tule kuulluksi.

LÄHTEET

- Alvi ry i.a. Historia. Viitattu 6.6.2012. <http://www.alvi.fi/?pid=15>
- Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö i.a. Toimintasuunnitelma vuodelle 2012. Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisö. Helsinki. Kopio tekijöiden hallussa.
- Dufva, Virpi 2003. Sosiaali- ja terveysjärjestöperheet kuvassa. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–29.
- Eräsaari, Leena 2011. Julkisten palvelujen muutokset yksinäisyydet aiheuttajina. Teoksessa Tarja Heiskanen & Liisa Saaristo (toim.) Kaiken keskellä yksin. Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Jyväskylä: PS-kustannus, 31–58.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Granfelt, Riitta; Jokiranta, Harri; Karvinen, Synnöve; Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli 1996. Monisärmäinen sosiaalityö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heiskanen, Tarja 2011. 150 puhelinnumeroa, mutta ei ketään, kenelle soittaa. Teoksessa Tarja Heiskanen & Liisa Saaristo (toim.) Kaiken keskellä yksin. Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Jyväskylä: PS-kustannus, 77–95.
- Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes, Tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Holmberg, Jan 2010. Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hyväri, Susanna 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Vammala: Tietosanoma Oy.
- Hyyppä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöistä. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Hyyppä, Markku T. 2005. Me-hengen mahti. Jyväskylä: PS-kustannus
- Härkäpää, Kristiina & Järvikoski, Aila 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.
- Jantunen, Eila 2010. Vertaistuki masentuneiden osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 85–98.
- Juhila, Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Savola, Elina 2005. Terveiden edistäminen esimerkein. Käsitteitä ja selityksiä. Helsinki: Terveiden edistämisen keskus ry.
- Kuuskoski, Eeva 2003. Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus, 30–39.
- Laitila, Minna 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa. Itä-Suomen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Terveystieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Viitattu 20.1.2011. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0224-5/urn_isbn_978-952-61-0224-5.pdf
- Matthies, Aila-Leena 2008. Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 61–79.
- Murto, Lasse 2003. Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvointipalveluiden tuottajina. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus, 64–85.
- Niemelä, Jorma 2003. Järjestöt ajan hengen uudistajina. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus, 108–131.

- Niiranen, Vuokko 2002. Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityössäkin. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 63–80.
- Parviainen, Tuire & Pelkonen, Mirjami 1998. Yhteisöllisyys – avain parempaan terveyteen. Stakes. Saarijärvi.
- Pohjola, Anneli 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 19–74.
- Roivainen, Irene 2002. Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä Oy, 217–232.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi; Aalto-Kallio, Mervi; Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Nikula, Tuuli 2011. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Päivi Rouvinen-Wilenius & Pirjo Koskinen-Ollonqvist (toim.) Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjinä. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 9/2011. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus, 49–76.
- Salo, Markku 2010. Ihmisoikeudet mielenterveys- ja päihdeyksiköissä kokemusarvioinnin kohteena. ITHACA -hankkeen Suomen raportti. Viitattu 20.1.2011. http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/DDAAFD9B-BEA0-44F0-8AF6-E51F56371CE5/0/ITHACA_hankkeen_Suomen_Raportti_2010.pdf
- Seppänen, Johanna 2003. Mielen voimaa. Omien voimavarojen tunnistaminen ja oman kertomuksen muutos työllistymisprojektin aikana. Teoksessa Anna Metteri (toim.) Syntyykö luottamusta? Sairastaminen, kansalainen ja palvelujärjestelmä. Helsinki: Edita Prima Oy, 51–69.
- Sipilä, Reetta 2011. Avotoimintojen yksikkövastaava, Alvi ry. Helsinki. Sähköpostiviesti 28.10.2011. Vastaanottajat Niina Aitero ja Taru Majanen.
- Sosiaaliportti 2010. ECTS Kompetenssit. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) –tutkinto. Viitattu 16.10.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/

- STM 2004. Mielen terveystyö Euroopassa. Juha Lavikainen, Eero Lahtinen & Ville Lehtinen (toim.) Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:17. Viitattu 23.10.2012.
<http://pre20090115.stm.fi/pr1097823366926/passthru.pdf>
- STM 2009. Mielen terveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009 –työryhmän ehdotukset mielen terveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3. Viitattu 2.2.2012.
<http://pre20090115.stm.fi/pr1233819605898/passthru.pdf>
- Suikkala, Arja & Laine, Terhi 2010. Terveyskeskuspäivystys – osa matalan kynnyksen palvelujärjestelmää? Teoksessa Terhi Laine, Susanna Hyväri & Päivi Vuokila-Oikkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 195–208.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Valokivi, Heli 2004. Participation and Citizenship of Elderly Persons: User Experiences from Finland. Teoksessa Teppo Kröger, Anna Metteri, Anneli Pohjola & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) Social Work Visions from around the Globe: Citizens, Methods, and Approaches. Binghamton, NY: The Haworth Social Work Practice Press, 181–208.
- Valokivi, Heli 2008. Kansalainen asiakkaana. Tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Väitöskirja.
- Vertio, Harri 2003. Järjestöt asiantuntijoina. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Jyväskylä: PS-kustannus, 56–63.

LIITE1: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Taustatiedot

Kuinka usein käyt Laturissa? Kauanko olet ollut Laturin jäsen? Ikä?

1. Teema: Jäsenten kokemukset osallisuudesta tukiyhteisössä

Millaisissa tilanteissa koet olevasi osa yhteisöä?

esim. muiden jäsenten kanssa
 toimintaan osallistumisen kautta
 tekeminen
 oleminen
 sosiaaliset kontaktit
 työntekijät

Onko Laturissa mahdollisuus tehdä tai harrastaa asioita joista pidät?

Mitä harrastukset ja/tai mielekkäät asiat ovat?

2. Teema: Miten jäsenet kokevat tukiyhteisöön kuulumisen voivan edistää henkilökohtaista osallisuuttaan

Tuntuuko siltä, että Laturissa on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan?

Millä tavoilla voit vaikuttaa toimintaan?

Millaisiin asioihin haluat tai haluaisit vaikuttaa?

Millaisia toiveita sinulla on toimintaan liittyen?

Toivoisitko yhteiseen tekemiseen jotain uutta?

Millä tavoilla Laturissa käyminen näkyy elämässäsi tukiyhteisön ulkopuolisilla osa-alueilla?

3. Mahdollisuus kertoa tukiyhteisöstä omin sanoin

Mitä Laturin Tukiyhteisö sinulle merkitsee?

Jos et enää voisi käydä Laturissa, mitä jäisi pois?

Onko vielä jotain, mitä haluaisit kertoa Tukiyhteisön toiminnasta sellaiselle, joka ei tunne tätä paikkaa?

LIITE 2: Haastattelun suostumuslomake

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Olemme Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä Alvi ry:n Laturin tukiyhteisöstä. Tutkimuksemme aihe on Tukiyhteisötoiminta osallisuuden mahdollistajana – Jäsenten kokemuksia osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä Alvi ry:n Laturin Tukiyhteisössä. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa kokemustietoa tukiyhteisötoiminnan kehittämiseksi. Tästä syystä haastattelemme tukiyhteisön jäseniä ja kysymme heiltä heidän kokemuksistaan ja toiveistaan tukiyhteisötoiminnan suhteen.

Osallistumisesi tutkimukseen on tietenkin vapaaehtoista. Voit halutessasi keskeyttää haastattelun missä vaiheessa tahansa eikä sinun tarvitse perustella keskeyttämistäsi.

Haastattelu nauhoitetaan ja se kestää enintään noin 30–40 minuuttia. Nauhoitettua haastattelua ei käytetä muuhun kuin tähän tutkimukseen eikä nauhoitusta luovuteta tai esitetä kolmansille osapuolille. Kaikki haastattelussa käsiteltävät asiat ovat luottamuksellisia. Emme kerää haastateltavilta henkilötietoja eikä vastaajia voi tunnistaa tutkimuksesta.

Kiitos osallistumisestasi haastatteluun!

Niina Aitero, sosionomiopiskelija

Taru Majanen, sosionomiopiskelija

Diakonia-ammattikorkeakoulu

e-mail: niina.aitero@student.diak.fi

taru.majanen@student.diak.fi

Olen lukenut oheisen tekstin ja osallistun haastatteluun.

Allekirjoitus (etunimi riittää)

Päivämäärä